

Marta Malo de Molina: Κοινές Έννοιες

Συγγραφή: Marta Malo de Molina, Μαδρίτη, Αύγουστος 2004,
Μετάφραση στα αγγλικά: Maribel Casas-Cortés και Sebastian Cobarrubias, της συλλογικότητας Notas Rojas, Chapel Hill, Indiana, Αύγουστος 2005
Μετάφραση στα ελληνικά: Γ.Κ.

Σε όλη τη σύγχρονη ιστορία, είναι δυνατόν να εντοπισθεί μια επίμονη δυσπιστία, από την πλευρά των κινημάτων για την κοινωνική αλλαγή, προς ορισμένες μορφές παραγωγής και διανομής της γνώσης. Από τη μια πλευρά, μια δυσπιστία απέναντι σε εκείνες τις επιστήμες που ενισχύουν την καλύτερη οργάνωση της διοίκησης και της εκμετάλλευσης, καθώς και δυσπιστία προς τους μηχανισμούς αντίληψης των περιθωριακών γνώσεων [minor knowledges] (υπόγειων, ζυμωμένων στην δυσφορία και την απειθαρχία, τροφοδοτούμενων από τις διαδικασίες της αυτόνομης κοινωνικής συνεργασίας ή εξεγερτικότητας¹) από την πλευρά των οργανισμών που είναι υπεύθυνοι για την εξασφάλιση της κυβερνησιμότητας (governmentality). Από την άλλη πλευρά, σε πολλές περιπτώσεις, υπήρξε δυσπιστία απέναντι σε εκείνες τις μορφές γνώσης που υποτίθεται ότι ήταν "επαναστατικές", ιδεολογικές και εικονικές και μια δυσπιστία για τις πιθανές διανοητικές και ιδεαλιστικές μεταλλάξεις των γνώσεων που αρχικά είχαν γεννηθεί στο κέντρο των ίδιων των κινημάτων. Αυτή η δυσπιστία έχει οδηγήσει σε ανικανότητα, σε ορισμένες περιπτώσεις. Στις πιο ζωντανές και δυναμικές διαδικασίες αγώνα και αυτό-οργάνωσης, υπήρξε το κίνητρο να παράγουν τις δικές τους γνώσεις, γλώσσες και εικόνες, μέσα από τις διαδικασίες άρθρωσης (articulation) ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, εκκινώντας από μια συγκεκριμένη πραγματικότητα, προχωρώντας από το απλό στο σύνθετο, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Ο στόχος είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου και λειτουργικού θεωρητικού ορίζοντα, πολύ κοντά στην επιφάνεια του 'βιωμένου', όπου η απλότητα και η σαφήνεια των στοιχείων από τα οποία προέκυψε, επιτυγχάνουν το νόημα και το δυναμικό τους.

Σήμερα, στην αυγή της τρίτης χιλιετίας, όπου η πραγματικότητα των μαμάδων μας και των παππούδων μας φαίνεται να έχει κομματιαστεί πριν από εμάς (με την ήττα των αντισυστημικών κινημάτων από την μετά το 1968 περίοδο, το τέλος του κόσμου έχει οριστεί από τη Γιάλτα, με την εξαφάνιση του υποκειμένου του "εργατικού κινήματος", το τέλος του βιομηχανικού παραδείγματος, την πληροφορική και τεχνολογική καινοτομία, την αυτοματοποίηση, την αποεδαφικοποίηση (deterritorialization) και αναδιοργάνωση της παραγωγής, την οικονομικοποίηση (financialization) και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, την επιβεβαίωση της μορφής του κράτους βάσει του πολέμου ως φορέα της κανονιστικής παραγωγής)², και όταν το μόνο πράγμα που παραμένει σταθερό είναι αλλαγή η ίδια -συγκλονιστική αλλαγή-, ορισμένες δράσεις αποκτούν μια αίσθηση του επείγοντος και της αναγκαιότητας. Της αναγκαιότητας να ξεφορτωθούμε φετίχ και ιδεολογικά υπόβρατρα, που ασχολούνται παρά πολύ με το Είναι και την ουσία, και της αναγκαιότητας οικοδόμησης λειτουργικών χαρτών, χαρτογραφιών σε κίνηση (in process), που προκύπτουν από τη δυναμική της αυτό-οργάνωσης, προκειμένου να είμαστε σε θέση να παρέμβουμε στην πραγματικότητα και, ίσως να την μετασχηματίσουμε. Χάρτες για να προσανατολιστούμε και να κινηθούμε μέσα σε ένα τοπίο σχέσεων και συσκευών κυριαρχίας που υποβάλλονται σε ταχεία μετάλλαξη. Αλλά επίσης χάρτες που μπορεί να μας βοηθήσουν να εντοπίσουμε τους εαυτούς μας σε αυτό το υπέρ-κατακερματισμένο τοπίο, για να βρούμε μια αφετηρία και μια σύνδεση όπου η παραγωγή της γνώσης και της υποκειμενικότητας συγκλίνουν στην οικοδόμηση του κοινού (common), ταρακουνώντας το πραγματικό.

Αυτή η αναγκαιότητα ενισχύεται, ακόμα περισσότερο αν είναι δυνατόν, από την κεντρικότητα που η "γνώση" και μια ολόκληρη σειρά γενικών ανθρώπινων ικανοτήτων (η γλώσσα, το θυμικό, η επικοινωνία, οι κοινωνικές δεξιότητες, το παιχνίδι και η συνεργασία...) έχουν κατορθώσει να διαδραματίζουν στην οικονομική άξια κάθε επιχείρησης. Σε πιο γενικές γραμμές, έχουν αποκτήσει μια κεντρική θέση στον ανταγωνισμό στις υψηλότερες βαθμίδες της παγκόσμιας οικονομίας, γίνονται στρατηγικοί πόροι -από την καπιταλιστική άποψη- για την απόκτηση κέρδους και μια διεπαφή μιας ευέλικτης, αποτοπικοποιημένης (delocalising) και δικτυωμένης οικονομίας. Συνδεδεμένη με όλες αυτές τις μεταμορφώσεις (τουλάχιστον σε ο,τι αφορά την εργασία) είναι η μορφή του δεξιτέχνη (virtuoso): του εργαζομένου που, μέχρι τώρα

θεωρείτο ως αντιπαραγωγικός, που δεν αφήνει πίσω του ένα απτό προϊόν, αλλά ένα έργο που βασίζεται στις επιδόσεις ή την εκτέλεση – με τη διαχείριση της ροής των πληροφοριών, τη δικτύωση και την εναρμόνιση των σχέσεων, την παραγωγή καινοτόμων ιδεών, κ.λπ. Η μορφή του δεξιότεχνη προκαλεί με τις δικές του ενέργειες παραδοσιακούς διαχωρισμούς μεταξύ της Εργασίας, της Ενέργειας και της Διάνοιας (Intellect - Hannah Arendt): η διάνοια, όταν τεθεί στην υπηρεσία της εργασίας, γίνεται δημόσια, καθημερινή (mundane), και ο χαρακτήρας της ως κοινό αγαθό έρχεται στο προσκήνιο. Ταυτόχρονα, η εργασία, ενσωματωμένη στην διάνοια, γίνεται δραστηριότητα χωρίς τελικό προϊόν, καθαρή δεξιότεχνη που εκτελείται σε σχέση με τον άλλο, και για τους άλλους που συνθέτουν τα δίκτυα παραγωγής. Τέλος, στη συγχώνευση της διάνοιας και της εργασίας, και δεδομένου ότι και οι δυο αυτές υιοθετούν ιδιότητες που μέχρι τώρα ήταν ειδικά για δράση, η δράση μόνη της αφήνεται να εκλείπει τελείως, αφού η ιδιαιτερότητά της έχει απαλειφθεί³.

Σχετικός με όλα αυτά (όχι ως ομόφωνη ή άμεση συνέπεια, αλλά μάλλον ως μια σύνθετη και παράδοξη σχέση), είναι ένας περίεργος πολλαπλασιασμός των πειραμάτων με -και της αναζήτησης ανάμεσα- στους τομείς της σκέψης, της δράσης και της διατύπωσης (enunciation) που βρίσκεται εντός των κοινωνικών δικτύων που επιδιώκουν να μετασχηματίσουν τη σημερινή κατάσταση των πραγμάτων (και εντός ενός κοινωνικού σχηματισμού που είναι ήδη, από μόνος του, ενάρετος, αφού είναι αναγκασμένος να είναι για να επιβιώσει). Πρόκειται για πρωτοβουλίες που διερευνούν: 1) πως να υπάρξει ρήξη με ιδεολογικά φίλτρα και κληρονομημένα πλαίσια· 2) πως να παράγουν γνώση που προκύπτει άμεσα από τις συγκεκριμένες αναλύσεις των πεδίων της ζωής και της συνεργασίας, και των εμπειριών δυσφορίας και εξέγερσης· 3) πως να κάνουν αυτή τη γνώση να δουλέψει για τον κοινωνικό μετασχηματισμό· 4) πως να καταστήσουν λειτουργικές τις γνώσεις που ήδη κυκλοφορούν μέσω των δικτύων των κινήσεων· 5) πως να ενδυναμώσουν εκείνες τις γνώσεις και να τις αρθρώσουν με πρακτικές... και, τέλος, 6) πως να κερδίσουν τις πνευματικές και διανοητικές ικανότητές μας από την δυναμική της εργασίας, της παραγωγής κέρδους, και της κυβερνησιμότητας και πως να τις κάνουν να συμμαχήσουν με τη συλλογική (ανατρεπτική, μετασχηματιστική) δράση, που θα τους καθοδηγεί προς δημιουργικές παρεμβάσεις.

Βέβαια, αυτά τα ερωτήματα δεν είναι καινούργια, αν και το πλαίσιο στο οποίο γίνονται μπορεί να είναι. Στην πραγματικότητα, πολλές από τις τρέχουσες εμπειρίες/πειράματα, που κάνουν αυτά τα ερωτήματα, έχουν κοιτάξει στο παρελθόν, ψάχνοντας για ιστορικές αναφορές. Ψάχνουν για παραδείγματα όπου η παραγωγή γνώσης άμεσα και αποτελεσματικά συνδεόταν με τις διαδικασίες αυτο-οργάνωσης και πάλης. Υπό αυτή την έννοια, είναι δυνατόν να εντοπισθούν τέσσερις ενδυναμωτικές τάσεις κατά την πρόσφατη ιστορία: εργατικές έρευνες και συν-έρευνα (co-research), η φεμινιστική επιστημολογία και οι γυναικείες ομάδες συνειδητοποίησης, η ιδρυματική ανάλυση, και η Συμμετοχική Έρευνα Δράσης (ΣΕΔ). Όλα αυτά τα παραδείγματα αξίζουν (λόγω του πλούτου της συσσωρευμένης εμπειρίας) τουλάχιστον μια σύντομη επισκόπηση, στο στυλ του ιστορικού excursus που μας επιτρέπει να τοποθετήσουμε τρέχουσες συζητήσεις και διαδρομές της αγωνιστικής και/ή της έρευνας δράσης. Θα αφιερώσω μεγάλο μέρος αυτού του πρόλογου, σε αυτό το ιστορικό ταξίδι.

Ορισμένες Πηγές Έμπνευσης: Εργατική Έρευνα και Συν-έρευνα

Η εργατική έρευνα (survey), όπου οι ίδιοι οι εργάτες χρησιμοποιούν τεχνικές της ακαδημαϊκής βιομηχανικής κοινωνιολογίας (μιας κοινωνιολογίας που αναπτύχθηκε και χρησιμοποιείται, για να υπάρχει καλύτερη εξουσία πάνω στα εργοστάσια και τις γειτονιές), ξεκινά τουλάχιστον με τον ίδιο τον Κάρολ Μαρξ. Το 1881, η Revue Socialiste ζητά από το Μαρξ να διαμορφώσει μια έρευνα για τις συνθήκες του γαλλικού προλεταριάτου. Ο Μαρξ αποδέχεται την εν λόγω αποστολή αμέσως, γιατί πιστεύει ότι είναι σημαντικό για το γαλλικό εργατικό κίνημα και τις σχέτες του, που ήταν τόσο αφιερωμένο στην κενή γλώσσα και την εύκολη ουτοπική σκέψη, να θέσει τον αγώνα του σε ένα πιο ρεαλιστικό στίβο. Έτσι, ο Μαρξ γράφει μια περίεργη έρευνα με περισσότερες από εκατό ερωτήσεις, χιλιάδες αντίτυπα της οποίας θα διανεμηθούν σε όλα τα εργοστάσια της χώρας. Why peculiar? Γιατί περίεργη; Επειδή η εν λόγω έρευνα αρνείται την ουδέτερη προσέγγιση για τον κόσμο της εργασίας, είναι εναντίον μιας προσέγγισης που αναζητά αποκλειστικά την εξαγωγή χρήσιμων πληροφοριών, ή την επαλήθευση ορισμένων γεγονότων. Η έρευνα

τοποθετείται η ίδια ανοιχτά, από την μια πλευρά (την πλευρά της πραγματικότητας των εργατών), με ερωτήσεις που θα κρίνονταν ως μεροληπτικές από κάποιον εμπειριστή κοινωνιολόγο. Δεν πρόκειται για την ανεύρεση γεγονότων από την άμεση εμπειρία, αλλά μάλλον, είναι κατά πρώτον προσανατολισμένη να κάνει τους εργάτες να σκεφτούν οι ίδιοι κριτικά για την συγκεκριμένη πραγματικότητά τους⁴.

Η ιδέα της "συν-έρευνας", δηλαδή, μιας μορφής έρευνας που καταρρίπτει τον διαχωρισμό μεταξύ του υποκειμένου-ερευνητής και του αντικειμένου-ερωτώμενου δεν θα εμφανιστεί μέχρι τη δεκαετία του 1950 στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή η εμφάνιση συνδέεται, από τη μια πλευρά, με τον αναβρασμό της βιομηχανικής κοινωνιολογίας και την εστίαση στις ανθρώπινες ομάδες, ως ειδικό πεδίο της κοινωνιολογικής έρευνας (βλέπε την κοινωνιολογία των "ανθρώπινων σχέσεων" του Elton Mayo⁵)· και από την άλλη πλευρά, με τις εργατικές ιστορίες⁶. Ωστόσο, αυτές οι ιδέες εξετάστηκαν αποικειστικά από ακαδημαϊκή κοινωνιολογική σκοπιά. Ο Ιταλός Alessandro Pizzorno, αφού τις εισήγαγε στην Ευρώπη, βοήθησε να αναπτύξει τις πολιτικοποιημένες διαστάσεις τους. Ο Pizzorno, μαζί με μια ομάδα Ιταλών αγωνιστών-διανοούμενων, (που συμπεριελάμβανε τους Romano Alquati και Danilo Montaldi⁷) θα αρχίσει να μετασχηματίζει και να ριζοσπαστικοποιεί τις μεθόδους αυτές μεταξύ του 1966 και του 1967 για την εφαρμογή τους στην πράξη στους αγώνες στην επαρχία της Κρεμόνα.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του '60 και του '70, η χρήση της εργατικής έρευνας και της συν-έρευνας εξαπλώνεται υπό διαφορετικές μορφές: χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την ανάλυση των μορφών εκμετάλλευσης στο εργοστάσιο και στις γειτονίες, όπως επίσης και ως μηχανισμός για την παρακολούθηση των μορφών ανυπακοής από ομάδες από περιοδικά όπως τα Quaderni Rossi και Quaderni del territorio (Ιταλία) ή ομάδες όπως η Socialisme ou Barbarie (Γαλλία). Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, σε αυτές οι τεχνικές δινόταν πνοή από τους ίδιους τους εργάτες, με ένα λιγότερο ή περισσότερο ευέλικτο τρόπο, χωρίς την παρέμβαση θεωρητικών ή "ειδικών" εξωτερικών από τις διαδικασίες της αυτο-οργάνωσης. Αυτές οι τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν ως μέθοδοι για την οικοδόμηση πεδίων για αγώνα⁸. Στο ισπανικό κράτος, τα περιοδικά Teoría y Práctica, και Lucha y Teoría θα αναπτύξουν τις δικές τους μορφές εργατικής έρευνας, που επινόησαν για να γράψουν την ιστορία του ταξικού αγώνα "όπως τη διηγούνται οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές του" (όπως το έθετε ο υπότιτλος του Teoría y Práctica).

Κατά την άποψή μας, αξίζει τον κόπο να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στις χρήσεις της εργατικής έρευνας (survey), που χρησιμοποιήθηκε από τον ιταλικό operaismo (εργατισμός: ένα τμήμα του ιταλικού εργατικού κινήματος)⁹. Οι νεαροί operaisti/εργατιστές, που συγκεντρώθηκαν αρχικά γύρω από το περιοδικό Quaderni Rossi¹⁰, επιχειρήσαν να εξηγήσουν την κρίση του εργατικού κινήματος κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του πενήντα και στις αρχές της δεκαετίας του εξήντα. Για τους operaisti, δεν ήταν δυνατό να ερμηνευθεί αυτή η κρίση που έζησαν απλώς ως αποτέλεσμα είτε των θεωρητικών λαθών, ή της προδοσίας από την ηγεσία των αριστερών κομμάτων (ένα επιχείρημα που επαναλαμβανόταν από τα ορθόδοξα στοιχεία των κομμουνιστικών και αναρχο-συνδικαλιστικών τμημάτων του εργατικού κινήματος). Αντίθετα, οι operaisti υποστήριζαν ότι η κρίση αυτή είχε πραγματοποιηθεί εξ αιτίας των έντονων αλλαγών, στην παραγωγική διαδικασία και τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού, που εισήχθη από την επιστημονική οργάνωση της εργασίας. Έτσι, η χρήση της έρευνας είχε ως στόχο να αποκαλύψει μια "νέα εργατική συνθήκη". Κοιτάζοντας την κατάσταση αυτών των νέων υποκειμένων, πως θα μπορούσαν να ανοίξουν εκ νέου χώρους σύγκρουσης και να ενισχύσουν τα αιτήματα των εργαζομένων έγινε κεντρικό θέμα για την πρακτική και το λόγο των operaisti.

Ωστόσο, οι διαφωνίες γύρω από τις διαδικασίες και το επίκεντρο της έρευνας προέκυψαν από την αρχή. Όπως μας λέει ο Damiano Palano, "μια μάλλον βασική ρήξη εμφανίστηκε γύρω από τη μορφή και τους στόχους της έρευνας, από το σχηματισμό της πρώτης ομάδας των Quaderni Rossi. Από τη μια πλευρά, υπήρχε η φράξια των "κοινωνιολόγων" (με επικεφαλής των Vittorio Rieser)¹¹, και εκείνη την εποχή ήταν η πιο πολυάριθμη. Η φράξια αυτή θεωρούσε την έρευνα ως ένα γνωστικό εργαλείο, για να κατανοήσει τη μετασχηματισμένη πραγματικότητα των εργατών, και προσανατολιζόταν προς την κατεύθυνση του να προσφέρει τα εργαλεία για την παραγωγή μιας θεωρητικής και πολιτικής ανανέωσης των επίσημων θεσμών του εργατικού κινήματος. Από την άλλη πλευρά, θα βρούμε τον Alquati και λίγους ακόμη (τους Soave και

Gaparotto), οι οποίοι, βάσει των εμπειριών του εργοστασίου στις ΗΠΑ και τη Γαλλία, θεωρούσαν την έρευνα ως τη βάση για μια πολιτική παρέμβαση προσανατολισμένη προς την οργάνωση των ανταγωνισμών των εργατών. Ήταν μια σημαντική διαφορά από την άποψη των συγκεκριμένων στόχων της έρευνας. Η απόσταση ανάμεσα στις φράσεις ήταν ακόμα μεγαλύτερη ως προς τη μέθοδο: πράγματι, ενώ η πρώτη φράζια πραγματοποιούσε τη μαρξιστική θεωρία με θέματα και μεθόδους της Βορειο-αμερικανικής βιομηχανικής κοινωνιολογίας, ο Alquati πρότεινε ένα είδος στρατηγικής έρευνας στη μελέτη του εργοστασίου¹².

Τι ήταν τέλος πάντων αυτή η στρατηγική έρευνα, που προτάθηκε από τον Alquati, εκείνον που είχε αναπτύξει τη μέθοδο της συν-έρευνας μαζί με τον Danilo Montaldi, και που τον θυμούνται για τη χρήση του ποδηλάτου για να πάει στα εργοστάσια της Fiat και της Olivetti; Ποια ήταν η βάση αυτής της επιστημολογικής και μεθοδολογικής στροφής που ήταν παρούσα στις πιο ενδιαφέρουσες χρήσεις της εργατικής έρευνας εντός του ιταλικού operaismo; Για να το θέσω σύντομα, η βάση ήταν μια θεωρία της ταξικής σύνθεσης, η οποία αργότερα θα συμπληρωνόταν με μια θεωρία της αυτο-ενδυνάμωσης των εργατών (ή αυτο-αξιοποίηση). Αυτές οι έννοιες αναμειγνύονταν με την εμπνευσμένη από το Lukacs "θεωρία των εργαζομένων", και με την 'επανάσταση του Κοπέρνικου' που εγκαινιάστηκε από τον Mario Tronti, άλλο operaista. Η σιωπηρή βάση του Tronti ήταν η αυτονομία του εργάτη. Δηλαδή, μια δυνατή (potential) αυτονομία της εργατικής τάξης σε σχέση με το κεφάλαιο. Ας προχωρήσουμε όμως βήμα-βήμα.

Η έννοια της ταξικής σύνθεσης αναφέρεται στην υποκειμενική δομή των αναγκών, συμπεριφορών και ανταγωνιστικών πρακτικών, που συσσωρεύονται μέσα από μια μακρά ιστορία διαφορετικών αγώνων. Η πρώτη εξέλιξη της έννοιας αυτής φαίνεται στα πρώτα συγγράμματα του Alquati που δημοσιεύθηκαν στα Quaderni Rossi. Εντούτοις αυτή η πρώτη ("οργανική") διατύπωση θα έπρεπε να περιμένει για να εισαχθεί στο λεξιλόγιο των εργατιστών. Αυτό συνέβη, όταν το περιοδικό Classe Operaia¹³, στο δεύτερο χρόνο του, αποφάσισε να συμπεριλάβει ένα ειδικό τμήμα με το ίδιο όνομα (ταξική σύνθεση), υπό την διεύθυνση του ίδιου του Alquati.

Ποιά είναι όμως τα θεμελιώδη στοιχεία της θεωρίας της ταξικής σύνθεσης; Βασικά, αυτά είναι τρία: 1) μια ιδέα για την ύπαρξη μιας υπόγειας και σιωπηλής σύγκρουσης που συνεχίζεται σε καθημερινή βάση από τους εργάτες ενάντια στην καπιταλιστική οργάνωση της εργασίας; 2) η έννοια ότι η ιεραρχική οργάνωση της επιχείρησης είναι στην πραγματικότητα μόνο μια απάντηση στους αγώνες των εργατών; 3) μια διαίσθηση ότι όλοι οι κύκλοι αγώνα αφήνουν πολιτικά ιζήματα που κρυσταλλοποιούνται στην δομή υποκειμένου του εργατικού δυναμικού (όπως οι ανάγκες, οι συμπεριφορές και οι ανταγωνιστικές πρακτικές), που επιδεικνύουν σε ορισμένο ποσοστό κάποια ακαμψία και αδυναμία αλλαγής.

Πολύ σύντομα, η θεωρία της ταξικής σύνθεσης θα γινόταν πιο περίπλοκη, θέτοντας τη διάκριση μεταξύ "τεχνικής σύνθεσης" και "πολιτικής σύνθεσης". Η πρώτη αφορά την κατάσταση του εργατικού δυναμικού σε μια εσωτερική σχέση με το κεφάλαιο σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, και η δεύτερη αφορά ένα σύνολο (ανταγωνιστικών) συμπεριφορών που, τη στιγμή εκείνη, καθορίζουν την τάξη. Ωστόσο, ορισμένα τμήματα των εργατιστών¹⁴ σκότωσαν το θεωρητικό πλούτο της διάκρισης αυτής, ακόμη και την ίδια την έννοια της ταξικής σύνθεσης. Μείωσαν την τεχνική σύνθεση σε ένα απλό οικονομικό παράγοντα, και ταύτισαν την πολιτική σύνθεση με το κόμμα (και με τις ιδεολογίες και οργανώσεις του εργατικού κινήματος). Παρ' όλα αυτά, η θεωρία της αυτο-ενδυνάμωσης ως διαδικασία ταξικής σύνθεσης (που αναπτύχθηκε από τον Antonio Negri στη δεκαετία του εβδομήντα), βοήθησε στην εδραίωση μιας πιο σύνθετη ερμηνείας: ο ορισμός της πολιτικής σύνθεσης, ως το προϊόν συμπεριφορών, αγωνιστικών παραδόσεων και συγκεκριμένων πρακτικών για την άρνηση της εργασίας (όλα τους αποκλειστικά υλιστικά), που αναπτύχθηκε από πολλά υποκείμενα σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή και σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο.

Οι θεωρίες της ταξικής σύνθεσης και η αυτο-ενδυνάμωση έχουν καθοριστικές συνέπειες για την εργατική έρευνα. Η ομάδα των "νέων σοσιαλιστών κοινωνιολόγων" που έγραφε στα Quaderni Rossi, δεν τις έλαβε υπόψη. Για αυτούς, η έρευνα περιοριζόταν στην εξέταση των "επιπτώσεων" που προκαλούνται στους

εργαζομένους από τον μετασχηματισμό της παραγωγής, πάνω στη σωματική και ψυχολογική τους κατάσταση, πάνω στην οικονομική τους κατάσταση και σε σχέση με άλλες ειδικότερες πτυχές της ζωής τους. Ωστόσο, η άλλη φράζια που εργαζόταν στην έρευνα των εργατιστών, ενθαρρύνθηκε από την ιδέα της ταξικής σύνθεσης ως το προϊόν των ιστορικών ιζημάτων των προηγούμενων αγώνων, που την ίδια στιγμή, ανανεώνεται συνεχώς από τη διαδικασία της αυτό-ενδυνάμωσης που ριζώνει στη υλικότητα των επαναστατικών πρακτικών από πολλαπλά υποκείμενα της παραγωγής. Η έρευνα έτσι, είχε σχεδιαστεί να αρχίζει από το ενοποιημένο επίπεδο του κοινωνικού ανταγωνισμού, για να εντοπίσει την υπόγεια, και συχνά αόρατη, τροχιά της δυσφορίας και των ανυπακοών της καθημερινής ζωής¹⁵.

Αυτή η εκδοχή της εργατικής έρευνας υπονοούσε ένα περαιτέρω βήμα από το απλό ερωτηματολόγιο προς την κατεύθυνση μιας διαδικασίας συν-έρευνας: από την μια πλευρά, εισάγοντας τους αγωνιστές-διανοούμενους, οι οποίοι επεδίωκαν την έρευνα στο αντικείμενο-πεδίο (σχεδόν πάντα το εργοστάσιο, και μερικές φορές, οι γειτονίες), μετατρέποντάς τους σε επιπλέον υποκείμενα/δράστες (subject-agents) στο εν λόγω πεδίο. Από την άλλη πλευρά, με την ενεργοποίηση των υποκειμένων που διαμένουν σε αυτό το πεδίο (κυρίως των εργαζομένων και, ενίοτε, των φοιτητών και των νοικοκυρών) στην ερευνητική διαδικασία, θα μετατραπούν αυτόματα σε υποκείμενα-ερευνητές (όχι απλά αντικείμενα έρευνας). Όταν αυτή η διπλή κίνηση λειτουργήσει ομαλά, η παραγωγή της γνώσης που προκύπτει από την ερευνητική διαδικασία τρέφει αμοιβαία μια διεργασία αυτό-ενδυνάμωσης και την παραγωγή μιας επαναστατικής υποκειμενικότητας στο εργοστάσιο και τις γειτονίες¹⁶.

Γυναικείες Ομάδες Συνειδητοποίησης και η Φεμινιστική Επιστημολογία

Παρόλο που οι προκάτοχοι τους θα μπορούσαν να αναχθούν πολύ πίσω στο παρελθόν -όπως οι άτυπες γυναικείες συναντήσεις και εμπειρίες όπως το Blackclubwomen's Movement μετά τον πόλεμο απόσχισης των ΗΠΑ (1865)¹⁷- οι ομάδες συνειδητοποίησης, με την αυστηρή έννοια του όρου, γεννήθηκαν από το ριζοσπαστικό φεμινιστικό κίνημα στις ΗΠΑ κατά τα τέλη της δεκαετίας του '60. Η Kathie Sarachild βάφτισε την πρακτική της συλλογικής ανάλυσης της καταπίεσης που προκύπτει από το μοίρασμα των συναισθημάτων και των εμπειριών των γυναικών σε μια ομάδα, ως συνειδητοποίηση (consciousness-raising). Αυτό ήταν το 1967, στο πλαίσιο της ομάδας των Ριζοσπαστριών της Νέας Υόρκης (New York Radical Women).

Από την έναρξή τους, οι γυναικείες ομάδες συνειδητοποίησης στόχευαν να επικεντρωθούν στην αυτό-συνειδητοποίηση ότι οι γυναίκες έχουν την δική τους καταπίεση, προκειμένου να προωθήσουν μια πολιτική επανεμφάνιση της ζωής τους και να δημιουργήσουν τις βάσεις για το μετασχηματισμό της. Ακολουθώντας τη ριζοσπαστική φεμινιστική ορολογία, είχαν ως στόχο να "ξυπνήσουν τη λανθάνουσα συνείδηση". Μέσω της πρακτικής της συνειδητοποίησης είχαν την ελπίδα ότι οι γυναίκες θα γίνουν ειδικές για την δική τους καταπίεση, οικοδομώντας μια θεωρία από την προσωπική και οικεία εμπειρία, και όχι από το φίλτρο των προηγούμενων ιδεολογιών. Πέρα από αυτά, η πρακτική αυτή έψαξε για την αναγνώριση των φωνών και εμπειριών μιας συλλογικότητας, η οποία έχει συστηματικά περιθωριοποιηθεί και ταπεινωθεί μέσα από την ιστορία.

Το σύνθημα "το προσωπικό είναι πολιτικό" γεννήθηκε από την ίδια πρακτική. Ήταν μέσα από αυτό το σύνθημα και άλλα που ζητήθηκε η αναγνώριση ως "επιστημονικής μεθόδου" της πρακτικής συνειδητοποίησης, που βασίζεται σε ιστορικούς αγώνες και επαναστάσεις. Η ίδια η Kathie Sarachild είπε: "Η απόφαση να δώσουμε έμφαση στα δικά μας συναισθήματα και τις εμπειρίες ως γυναίκες, και να δοκιμάσουμε όλες τις γενικεύσεις και το διάβασμα που κάναμε με βάση τη δική μας εμπειρία ήταν στην πραγματικότητα η επιστημονική μέθοδος έρευνας. Επαναλαμβάναμε στην πραγματικότητα την πρόκληση της επιστήμης του 17ου αιώνα έναντι του σχολαστικισμού: «μελετήστε τη φύση, όχι τα βιβλία», και θέταμε όλες τις θεωρίες στη δοκιμασία της πρακτικής της ζωής και της δράσης. Ήταν επίσης μια μέθοδος ριζοσπαστικής οργάνωσης που είχε δοκιμαστεί από άλλες επαναστάσεις. Εμείς εφαρμόσαμε στις γυναίκες και στους εαυτούς μας ως οργανώτριες της γυναικείας απελευθέρωσης την πρακτική που αρχειοθετήσαμε από εμάς

είχαν μάθει, ως οργανώτριες του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων στο Νότο στις αρχές της δεκαετίας του 1960"¹⁸.

Οι πρωτεργάτριες των ομάδων συνειδητοποίησης ήταν σίγουρες ότι ο μόνος τρόπος για να οικοδομήσουν ένα ριζοσπαστικό κίνημα ήταν να αρχίσουν από τον εαυτό. Αυτό ήταν ένα ακόμη σύνθημα που έγινε δημοφιλές από το φεμινιστικό κίνημα: "Φαινόταν ξεκάθαρο ότι γνωρίζοντας πως οι δικές μας ζωές σχετίζονταν με τη γενική κατάσταση των γυναικών θα μας κάνει καλύτερες μαχήτριες εξ' ονόματος των γυναικών ως σύνολο. Θεωρήσαμε ότι όλες οι γυναίκες θα πρέπει να δουν τον αγώνα των γυναικών, ως δικό τους, και όχι ως κάτι μόνο για να βοηθήσουν 'άλλες γυναίκες", ότι θα πρέπει να δουν αυτή την αλήθεια για την ίδια τους τη ζωή, πριν να αγωνιστούν με ριζοσπαστικό τρόπο για κάποια ή κάποιον"¹⁹.

Κατά συνέπεια, οι ομάδες συνειδητοποίησης ήταν ένας μηχανισμός για να παράγουν ταυτόχρονα την αλήθεια και να οργανώσουν τη θεωρία και τη ριζοσπαστική δράση εναντίον μιας έμφυλης καταπιεστικής πραγματικότητας. Δεν ήταν μια προηγούμενη φάση ανάλυσης για περιορισμένο χρονικό διάστημα, ούτε ένας στόχος από μόνες τους:

"Η συνειδητοποίηση θεωρήθηκε και μια μέθοδος προσέγγισης της αλήθειας και ένα μέσο για την ανάληψη δράσης και οργάνωσης. Ήταν ένα μέσο για τις ίδιες τις οργανώτριες να προβούν σε μια ανάλυση της κατάστασης, αλλά και ένα μέσο για να χρησιμοποιηθεί από τους ανθρώπους που οργάνωναν και οι οποίες/οι με τη σειρά τους οργάνωναν και περισσότερους ανθρώπους. Ομοίως, δεν θεωρήθηκε απλώς ένα στάδιο της φεμινιστικής ανάπτυξης που στη συνέχεια θα οδηγούσε σε μια άλλη φάση, μια φάση δράσης, αλλά ένα σημαντικό μέρος της συνολικής φεμινιστικής στρατηγικής"²⁰.

Αρχικά, η δημιουργία ομάδων ευαισθητοποίησης προκάλεσε ένα μεγάλο σκάνδαλο, τόσο μέσα στο γυναικείο κίνημα και έξω. Είχαν χαρακτηριστεί μειωτικά ως "συνευρέσεις για τσάι και μπισκότα", "συνεδρίες κουτσομπολιού" ή "συναθροίσεις μαγισσών" (ανάλογα με τις ιδιαίτερες προτιμήσεις, τις μισογυνιστικές παραδόσεις ή τις προκαταλήψεις). Αυτοί οι χώροι ήταν ο στόχος όλων των ειδών των κατηγοριών, και κυρίως ότι δεν ήταν πολιτικές, αλλά μάλλον θεραπευτικές και παρέμεναν στο ατομικό επίπεδο. Το ίδιο το σύνθημα "το προσωπικό είναι πολιτικό" επινοήθηκε ως απάντηση σε αυτά τα κριτικά "βέλη" που έρχονταν από όλες τις κατευθύνσεις. Αυτή η απάντηση είχε ένα καταφατικό και αμφισβησιακό πνεύμα που αμφισβητούσε τις βάσεις για το τι θεωρείτο μέχρι τότε "πολιτικό".

Παρά την αρχική σύγκρουση, η πρακτική της συνειδητοποίησης εξαπλώθηκε με ταχύτητα πυρκαγιάς: γυναικείες ομάδες και οργανώσεις από όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που είχαν αρχικά εξοργιστεί με τον απολίτικο χαρακτήρα αυτών των "συναθροίσεων μαγισσών" (όπως η Εθνική Οργάνωση για τις Γυναίκες), άρχισαν να χρησιμοποιούν την πρακτική της συνειδητοποίησης, με την προσαρμογή της στις ανάγκες τους. Αυτό συνέβη σε τέτοιο σημείο που περίπου το 1970 εμφανίστηκε μια τάση προς τη θεσμοθέτηση και την επισημοποίηση της συνειδητοποίησης. Η διαδικασία αυτή άλλαξε την πρακτική της συνειδητοποίησης σε ένα σύνολο αφηρημένων μεθοδολογικών κανόνων αποστασιοποιημένων από το συγκεκριμένο πλαίσιο και τους στόχους του κινήματος στο οποίο είχαν γεννηθεί. Εν προκειμένω, η Sarachild θα επέμενε σταθερά ότι η συνειδητοποίηση δεν αποτελεί "μέθοδο", αλλά ένα κρίσιμο όπλο, που μπορεί να προσαρμόζεται στους στόχους του κάθε αγώνα:

Τα σύνεργα των κανόνων και της μεθοδολογίας - το νέο δόγμα του "C-R" που έχει αναπτυχθεί γύρω από την συνειδητοποίηση (consciousness-raising) όπως έχει εξαπλωθεί - είχε το αποτέλεσμα της δημιουργίας παγιωμένων συμφερόντων για τους ειδικούς της μεθοδολογίας, και επαγγελματίες (για παράδειγμα, οι ψυχίατροι) και ερασιτέχνες. Υπήρξε ένας μεγάλος αριθμός τυποποιημένων "κανόνων" ή "κατευθυντηρίων γραμμών" για την συνειδητοποίηση που έχει δημοσιευθεί και διανεμηθεί σε ομάδες γυναικών με έναν αέρα εξουσίας και σαν να εκπροσωπούν το αυθεντικό πρόγραμμα της συνειδητοποίησης. Αλλά η νέα γνώση είναι η πηγή της δύναμης και ισχύος της συνειδητοποίησης. Οι μέθοδοι είναι απλά για να υπηρετήσουν το σκοπό αυτό, μπορούν να αλλάξουν αν δεν είναι χρήσιμες²¹.

Εν κατακλείδι, η βάση της συνειδητοποίησης ήταν μόνο μία, τόσο απλή όσο δύσκολο είναι να εφαρμοστεί στην πράξη: "Η ανάλυση της εμπειρίας μας στη προσωπική μας ζωή και στο κίνημα, το διάβασμα σχετικά με την εμπειρία των αγώνων άλλων λαών, και η σύνδεση αυτών μέσω της συνειδητοποίησης θα μας κρατήσει στην πορεία, να οδεύουμε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα προς τη γυναικεία απελευθέρωση"²².

Ωστόσο, αυτή η υπερβολική έμφαση στο επίπεδο της καθαρής συνείδησης και η ιδέα ότι μια "λανθάνουσα συνείδηση" υπήρχε σε όλες τις γυναίκες ως προς την καταπίεση τους ως γυναίκες, έτοιμη να γίνει ορατή, έκανε μερικές ομάδες να πιστεύουν σε μια "αληθινή συνείδηση". Είχε γίνει κατανοητή ως ένα προϋπάρχον αντικείμενο αντί για κάτι που πρέπει να δημιουργηθεί. Ακολουθώντας αυτή την ιδέα, ορισμένες ομάδες επικεντρώθηκαν περισσότερο στην ερμηνεία της καταπίεσης παρά στην απογύμνωση των υπόγειων πρακτικών απόρριψης και εξεγερτικότητας, λιγότερο προφανείς και ίσως, λιγότερο "αληθινές" εκείνες την εποχή. Εντέλει όμως, η πρακτική της συνειδητοποίησης ήταν μια από τα κύριες γεννήτριες του φεμινιστικού κινήματος της δεκαετίας του εβδομήντα, και επέτρεψε την κατάρτιση σχεδίων δράσης και απαιτήσεων που συνδέονται άμεσα με την εμπειρία χιλιάδων γυναικών: από τη θεαματική δημόσια καύση των σουτιέν μέσω της οποίας οι Ριζοσπάστριες της Νέας Υόρκης (New York Radical Women) εμφανίστηκαν, στα λαθραία δίκτυα οικογενειακού προγραμματισμού και την αυτο-διαχείριση της υγείας που άνθισε σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και τις ΗΠΑ. Επιπλέον, πολλές από τις διαισθήσεις που παρουσιάστηκαν στη διαμόρφωση και την πρακτική αυτών των συναντήσεων "με τσάι και μπισκότα" θα δημιουργήσουν μια ολόκληρη φεμινιστική επιστημολογία που αναπτύχθηκε από διανοούμενες γυναίκες από διάφορους κλάδους από τη δεκαετία του εβδομήντα, μέχρι σήμερα.

Η ανεύρεση της πορείας των διαφόρων τάσεων της φεμινιστικής επιστημολογίας είναι πέρα από το πεδίο του παρόντος άρθρου. Η Sandra Harding ωστόσο θα προσπαθούσε να ιχνηλατήσει ακριβώς αυτή την πορεία, το 1986, με όλες τις απλουστεύσεις και αναγωγές που μια τέτοια ενέργεια κατηγοριοποίησης προϋποθέτει. Η Harding διακρίνει μεταξύ της θεωρίας από φεμινιστική σκοπιά, του μεταμοντέρνου φεμινισμού, και του εμπειριστικού φεμινισμού²³. Από την άλλη πλευρά, είναι μια ιστορία που αναπτύχθηκε κυρίως στον ακαδημαϊκό χώρο, αν και με σημαντικές επιπτώσεις σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους. Εντέλει όμως, πιστεύουμε ότι αξίζουν να αναφερθούν, έστω και εν συντομία, ορισμένες από τις κοινές έννοιες εκείνων των φεμινιστικών τάσεων. Ειδικά οι σιωπηρές διαισθήσεις στην πρακτική της συνειδητοποίησης που όντως χρησιμεύουν ως πηγή έμπνευσης για τις σημερινές πρωτοβουλίες της κριτικής κοινωνικής έρευνας, της αγωνιστικής έρευνας ή της έρευνας δράσης που συνδέονται με τη δυναμική των κινήματων αυτο-διαχείρισης.

Κατ' αρχάς, είναι σημαντικό να αναφέρω την εμπεριστατωμένη κριτική που αναπτύχθηκε από τη φεμινιστική επιστημολογία ενάντια στο μάτι της σημερινής θετικιστικής επιστήμης "που μπορεί να δει τα πάντα" και που δεν βρίσκειται "πουθενά": μια εικόνα που, στην πραγματικότητα, είναι μόνο η μάσκα ενός υποκειμένου γνώσης που είναι σε μεγάλο βαθμό άνδρας και λευκός, ετεροφυλόφιλος, και από μια άνετη ταξική θέση, ο οποίος ως εκ τούτου, έχει κυρίαρχη θέση και έχει συγκεκριμένα συμφέροντα στον έλεγχο και την διαχείριση (επί των σωμάτων, των πληθυσμών, των φυσικών, κοινωνικών και μηχανιστικών πραγματικοτήτων...). Η υποτιθέμενη ουδετερότητα από αυτό το είδος του βλέμματος καθοδηγείται από ένα δυϊστικό παράδειγμα που στερεοποιεί εντελώς τη διχοτόμηση μυαλού/σώματος, όπου το μυαλό δεσπόζει των σωματικών "αποκλίσεων" και του θυμικού, που πάντα συνδέεται με το γυναικείο. Σε μια προσπάθεια να εξαφανίσει εκείνο το αποσωματοποιημένο αντικείμενο γνώσης, χωρίς να πέσει σε σχετικιστικές αφηγήσεις, η φεμινιστική επιστημολογία προτείνει την ιδέα ενός αντικειμένου της γνώσης, που είναι ενσώματο και ριζωμένο σε μια συγκεκριμένη κοινωνική δομή. Πρόκειται λοιπόν για ένα υποκείμενο που είναι σεξουαλικοποιημένο, ριζοσπαστικοποιημένο, κτλ, το οποίο παράγει χωρικές (situated) -αλλά καθόλου λιγότερο αντικειμενικές- γνώσεις. Όπως αντιθέτως: καθώς γράφει η Donna Haraway "μόνο η μερική προοπτική υπόσχεται αντικειμενικό όραμα". Αυτή η μερική προοπτική απαιτεί μια πολιτική της τοπικότητας (localisation) και μια ανάληψη δέσμευσης σε ένα συγκεκριμένο πεδίο, από το οποίο τα υποκείμενα θα μπορούν να μιλήσουν, να δράσουν και να ερευνηθούν²⁴. Άμεσα σχετιζόμενη με αυτή την κριτική προς το κυρίαρχο επιστημονικό βλέμμα, η φεμινιστική επιστημολογία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις σχέσεις εξουσίας που παίζουν ρόλο σε κάθε είδος έρευνας, και στη συνακόλουθη ανάγκη για

μια κοινωνική οργάνωση της έρευνας με βάση το παράδειγμα της αναστοχαστικότητας (reflexivity) και τα κριτήρια της διαφάνειας και της δημοκρατίας. Τέλος, με την αποκατάσταση μιας υπόγειας πρακτικής όλων των subaltern ομάδων, οι πρακτικές και η αλληλοσυσχέτιση και η αφήγηση αποτιμώνται ως μέρος των διαδικασιών παραγωγής και μετάδοσης της γνώσης.

Ιδρυματική ανάλυση

Συγχρόνως με τις φεμινιστικές ομάδες συνειδητοποίησης, η ιδρυματική ανάλυση (institutional analysis)²⁵ γεννήθηκε στη Γαλλία. Προέκυψε και συγχρόνως ξεπέρασε, τη θεσμική "παιδαγωγική" και την ιδρυματική ψυχοθεραπεία. Αυτή η γέννηση εμφανίστηκε στη μέση της μεγάλης κοινωνικής αναταραχής και της γενικευμένης κρίσης της θεσμικής δύναμης. Σύμφωνα με την ιδρυματική ανάλυση, το "ίδρυμα" είναι η μορφή (σε πρώτο βαθμό κρυμμένη) που υιοθετείται από τα σχήματα της παραγωγής και της αναπαραγωγής των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων. Η κρίση της ιδρυματικής μορφής άνοιξε ένα χώρο όπου η ιδρυματική ανάλυση σκόπευε να εξερευνήσει. Αυτό το είδος της ανάλυσης αρχίζει από το ίδιο το ίδρυμα προκειμένου να ανακαλύψει και να αναλύσει την υλική βάση του, την ιστορία του και την ιστορία των μελών του, το ρόλο του στην τεχνική και κοινωνική διαίρεση της εργασίας, των δομικών σχέσεων του, κ.λπ... Πώς; Αρχικά, με την αναγνώριση της ψεύτικης ουδετερότητας του (ψυχ)αναλυτή ή παιδαγωγού, και του γεγονότος ότι όλα τα αναλυτικά ή εκπαιδευτικά προγράμματα υπονοούν μια παρέμβαση. Δεύτερον, απελευθερώνοντας την "κοινωνική λέξη", τη συλλογική έκφραση και την "πολιτική" (ή ακόμα καλύτερα, τη μικροπολιτική) των επιθυμιών, με την εμπλοκή κάθε ενός από τα μέλη του ιδρύματος στη διαδικασία της ανάλυσης. Όπως γράφει εν προκειμένω ο Felix Guattari:

"Η ουδετερότητα είναι μια παγίδα: κάποιος πάντα συμβιβάζεται. Είναι σημαντικότερο να το γνωρίζουμε αυτό ώστε οι παρεμβάσεις μας να είναι όσο το δυνατόν λιγότερο αλλοτριωτικές. Αντί να επιτελούμε μια πολιτική της υποταγής, της ταύτισης, της κανονικοποίησης, του κοινωνικού ελέγχου, της σημειωτικής διαχείρισης των ανθρώπων με τους οποίους συνδεόμαστε, είναι δυνατό να γίνει το αντίθετο. Είναι δυνατό να επιλέξουμε μια μικροπολιτική που συνίσταται στην πίεση, παρά το γεγονός ότι μας έχουν αποδώσει λίγη δύναμη, υπέρ μιας διαδικασίας της απο-αλλοτρίωσης, μια απελευθέρωση της έκφρασης, χρησιμοποιώντας τις "εξόδους", ή μάλλον τις "γραμμές πτήσης", σε σχέση με τις κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις". Επίσης, "προκειμένου να αναπτυχθεί μια αυθεντική ανάλυση [...] το κύριο πρόβλημα δεν θα ήταν ερμηνεία, αλλά η παρέμβαση. "Τι μπορείς να κάνεις για να αλλάξεις αυτό;"²⁶

Εντούτοις, αυτός δεν είναι ο μόνος τρόπος σύνδεσης της πολιτικής με τη δράση με τη ιδρυματική ανάλυση. Λαμβάνοντας υπόψη την προέλευσή της στην παιδαγωγική και την ψυχοθεραπεία, αυτή η ανάλυση εστιάζει στα ιδρύματα όπως το σχολείο και το νοσοκομείο (ιδιαίτερα το ψυχιατρικό). Αλλά, από την αρχή, αυτά τα όργανα γίνονται κατανοητά όχι ως απομονωμένοι χώροι· αντιθέτως, ολόκληρο το ιδρυματικό σύστημα θεωρείται ως επικοινωνία και αρθρώνεται με το Κράτος. Αυτό οδηγεί σε μια άμεση σχέση μεταξύ της ιδρυματικής ανάλυσης και της πολιτικής μαχητικότητας: στην τελική περίπτωση, το κράτος πάντα θα προσφύγει στη βία όταν απειλείται η σταθερότητα του θεσμικού συστήματος. Αυτό κάνει αδύνατη την "ανακάλυψη" ή την ανάλυση του ιδρύματος εκτός αν υπονοεί κάποιο τύπο "αντιπαράθεσης" σε μια συγκεκριμένη στιγμή, και την εμπειρία υπό την ισχυρή έννοια του όρου - δηλαδή την εμπειρία της δράσης, της αγωνιστικότητας.

Ακόμα κι αν μερικές βιβλιογραφίες τείνουν να αποκλείουν το Felix Guattari από μέλος του ιδρυματικού κινήματος, αυτός ο ανώμαλος και παραγωγικός στοχαστής, ο αναλυτής και αγωνιστής ήταν εκείνος που έπλασε τον όρο "ιδρυματική ανάλυση" περίπου το 1964/1965, κατά τη διάρκεια μιας συνεδρίας μιας ομάδας μελέτης που εστίασε στη ιδρυματική ψυχοθεραπεία²⁷. Ο Guattari έπλασε αυτόν τον όρο εξαιτίας της ανάγκης να διαφοροποιηθεί αυτή η νέα τάση από δύο άλλες: αφ' ενός, ενάντια στη σχολή με αρχηγούς τους Daumezon, Bonafé και Le Guillant (που πρότειναν την έκφραση "ιδρυματική ψυχοθεραπεία" κατά τη διάρκεια της γαλλικής απελευθέρωσης στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) η οποία περιόριζε την ανάλυση σε μια εσωτερική διερώτηση μέσα στους τοίχους του ψυχιατρικού ιδρύματος. Αυτή η εστίαση κατόνοουσε το ίδρυμα ως μια απομονωμένη οντότητα χωρίς γενικά σχέση με την κοινωνία, και θεωρεί ότι είναι δυνατό να απο-αλλοτριωθούν οι κοινωνικές σχέσεις του νοσοκομείου με τον περιορισμό της έρευνας στον ίδιο τον

ιδρυματικό χώρο. Αφ' ετέρου, η ιδρυματική ανάλυση απομακρύνθηκε επίσης από την αυξανόμενη ειδικευση της ψυχαναλυτικής πρακτικής, που έδινε την αποκλειστική ευθύνη σε έναν "ειδικό" ή σε μια ομάδα, πρόσωπα τα οποία κέρδιζαν στη συνέχεια εξαιρετική δύναμη. "Η ανάλυση θα είναι χρήσιμη μόνο όταν παύει να είναι η εργασία ενός ειδικού, ενός μεμονωμένου ψυχαναλυτή ή ακόμα μιας αναλυτικής ομάδας, η οποία αποτελεί έναν σχηματισμό εξουσίας. Πιστεύω ότι μια διαδικασία πρέπει να παραχθεί που προκύπτει από αυτό που έχω καλέσει *agenciamiento*"²⁸. Αυτή η διεργασία ενδυνάμωσης δεν αποτελείται απλώς από τα άτομα, μάλλον εξαρτάται από τις ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές, θεσμικές, μικροπολιτικές συνθήκες"²⁹. Στο ίδιο πνεύμα, η θεσμική ανάλυση θα θεωρούσε ότι τα κοινωνικά κινήματα αποδίδουν δράση/ενδυναμώνουν την προνομιούχο αναλυτική ομιλία. Παραδείγματα θα μπορούσαν να βρεθούν στα φεμινιστικά κινήματα και στο κίνημα του ελεύθερου ραδιόφωνου³⁰.

Η πρακτική της ιδρυματικής ανάλυσης θα πολλαπλασιαστεί και θα τραφεί από την εμπειρία του περιοδικού *Recherches* και του *FGERI* (Ομοσπονδία των ομάδων έρευνας και μελέτης της Ιδρυματικής Ανάλυσης), και τα δύο εκ των οποίων συγκέντρωσαν τις ψυχιατρικές ομάδες που ενδιαφέρονταν για την ιδρυματική θεραπεία, τις ομάδες δασκάλων από το κίνημα *Freinet*³¹, φοιτητές που συνδέονταν με την εμπειρία του *BAPU*³², αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, κοινωνιολόγους, κοινωνικούς ψυχολόγους... Αυτή η δυναμική εισροή θα οδηγούσε στην ενσωμάτωση δύο κορυφών στην αναλυτική διαδικασία: αφ' ενός, μια "έρευνα στην έρευνα", δηλαδή, μια ανάλυση που λαμβάνει υπόψη "το γεγονός ότι οι ερευνητές δεν μπορούν να κατανοήσουν το αντικείμενό τους εκτός υπό την προϋπόθεση ότι οι ίδιοι οργανώνονται, και ότι ερωτούν τον εαυτό τους για τα πράγματα που επιφανειακά δεν έχουν καμία σχέση με το αντικείμενο μελέτης τους"³³. αφ' ετέρου, η ιδέα "της διεπιστημονικότητας" στην έρευνα, η οποία μας επιτρέπει να ξεμπλοκάρουμε ψεύτικα προβλήματα.

Επιπλέον, ήταν σε αυτό το πλαίσιο βασικές έννοιες προτάθηκαν που αργότερα θα ενσωματώνονταν στις κριτικές κοινωνικές επιστήμες: συσκευή ανάλυσης (*analyzer*), ιδρυματική μετάβαση (*institutional transfer*), εγναρσιότητα ... Ειδικότερα, η εγναρσιότητα θα ήταν η βασική έννοια της ανάλυσης: "Η ανάλυση, κατά την άποψή μου, συνίσταται στην άρθρωση, στην παραγωγή της συνύπαρξης - όχι στην ομογενοποίηση ή την ενοποίηση -, για να παρέχει μια αρχή της εγναρσιότητας, για να πετύχει στο να κάνει τους διαφορετικούς λόγους να επικοινωνήσουν εγγάρσια [...], λόγους διακριτών εξουσιών και όχι μόνο γενικούς θεωρητικούς λόγους, επίσης μάλλον και μικρο-λόγους, λιγότερο ή περισσότερο φλύαρους, στο επίπεδο των καθημερινών σχέσεων ζωής, των αλληλεπιδράσεων με το χώρο, κ.λπ..."³⁴

Αντιμετωπίζοντας την πίστη στην πρακτική συνειδητοποίησης (και ένα μεγάλο μέρος της μαρξιστικής θεωρίας και πρακτικής), και τη σημασία του να κάνεις το λανθάνον να αναδυθεί στη συνείδηση, η ιδρυματική ανάλυση, εξαιτίας σε μεγάλο μέρος των ριζών της στην ψυχοθεραπεία και την παιδαγωγική, επιμένει στη δυνατότητα του μοριακού επιπέδου, στην αξία των μικρο-λόγων (*micro-discourses*), στη συλλογική εργασία πάνω στην οικονομία της επιθυμίας. Από αυτή την άποψη, θα δοθεί μεγάλη έμφαση στη σημαντικότητα του "αναλυτικού ανύσματος" (*analytical vector*) των κοινωνικών αγώνων ως το σημείο όπου αυτό το άνυσμα θα μπόρεσει να βοηθήσει να απελευθερώσει εκείνους τους αγώνες. Από αυτή την άποψη ο Guattari θα έγραφε: "Είμαι πεπεισμένος ότι οι ταξικοί αγώνες στις αναπτυγμένες χώρες, οι μετασχηματισμοί στην καθημερινή ζωή, όλα τα προβλήματα της μοριακής επανάστασης, δεν θα βρουν καμία λύση εκτός αν αναπτυχθεί μια πολύ ιδιαίτερη μορφή και πρακτική της θεωρίας, χωριστή από την παραδοσιακή θεωρητικολογία, συγχρόνως άτομική και μαζική, η οποία κατά συνεχή τρόπο, να οδηγήσει σε μια συλλογική απαλλοτρίωση όλων όσων αφορούν την οικονομία της επιθυμίας [...] Όταν κάποιος διατυπώνει αυτό που θεωρεί δίκαιο, ή αναμειγνύεται σε έναν αγώνα που τον θεωρεί αποδοτικό, η ανάπτυξη ενός τύπου "μετάβασης στον Άλλο" γίνεται απαραίτητη, μια αποδοχή της ετερογενούς ενικότητας, μια μαχητική αντι-διεργασία, που συμπίπτει με την αναλυτική διαδικασία"³⁵

Η ιστορία των κινήματων ιδρυματικής ανάλυσης θα είχε δύο φάσεις και ο Μάιος '68 θα αποτελούσε την κρίσιμη καμπή μεταξύ τους. Η πρώτη φάση θα ήταν πλήρως γαλλική και η συγκεκριμένη πρακτική της θα διεξαγόταν στο εσωτερικό ενός ιδιαίτερου ιδρυματικού πλαισίου (το σχολείο, μια κλινική...). Μετά το Μάιο του '68 βρισκόμαστε, αφ' ενός, στη Γαλλία μια τάση που επαν-εγγράφει την ιδρυματική ανάλυση στο πεδίο του ειδικού (είτε πανεπιστημιακού είτε επαγγελματία κοινωνικού ψυχολόγου). Η ιδρυματική ανάλυση θα μετατρέποταν έτσι κατά ένα μεγάλο μέρος είτε σε ένα εμπορικό ή πανεπιστημιακό προϊόν, υπό την αιγίδα μορφών σαν τον Georges Lapassade, René Lourau και Michel Lobrot. Το πρόβλημα εδώ δεν θα

ήταν η ανάκτηση μιας πρακτικής που προέκυψε στη θερμότητα της δυναμικής της κοινωνικής αυτο-οργάνωσης και κριτικής, αλλά μάλλον - όπως στην περίπτωση των ομάδων συνειδητοποίησης - ο μετασχηματισμός της ιδρυματικής ανάλυσης σε μια τυποποιημένη και αφηρημένη "μέθοδο", ή άμεσα στον αντίποδα, των ενδιαφερόντων, των προβλημάτων και των ανησυχιών υπό τις οποίες η ανάλυση διατυπώθηκε. Αφ' ετέρου, έξω από τη Γαλλία (ειδικά στην Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο) το κίνημα της ιδρυματικής ανάλυσης θα έβγαινε εντελώς από το ιδρυματικό πλαίσιο προκειμένου να επιτεθεί στις ίδιες τις αρχές και βάσεις του ιδρύματος. Μαζί με το κίνημα της αντι-κουλτούρας της δεκαετίας του '70 αυτός ο κλάδος της ιδρυματικής ανάλυσης θα βοηθούσε στην ίδρυση της αντι-ψυχιατρικής και της εκπαίδευσης χωρίς σχολείο. Οι Ivan Illich, David G. Cooper και Franco Basaglia ήταν εν προκειμένω σημαντικά πρόσωπα³⁶.

Συμμετοχική έρευνα Δράσης (ΣΕΔ)

Η έρευνα δράσης (ΕΔ που αργότερα θα συμπληρωθεί με το Σ. για τη συμμετοχική) γεννήθηκε ως αντίδραση στο παραγωγικίστικο και τεχνικίστικο πρότυπο των πρακτικών R+D (έρευνα και ανάπτυξη). Η έρευνα δράσης είναι το αποτέλεσμα μιας συμβολής μεταξύ των κριτικών σχολών της κοινωνικής έρευνας και της παιδαγωγικής (όπως της λαϊκής εκπαίδευσης, ειδικά των θεωριών και εμπειριών που εμπνέονται από την παιδαγωγική των καταπιεσμένων του Paulo Freire). Αυτές οι παιδαγωγικές εμπειρίες κέρδισαν σημαντική παρουσία στη Λατινική Αμερική, συνδεδεμένες με διαδικασίες της εκπαίδευσης ενηλίκων και των κοινοτικών αγώνων για τη βελτίωση των καθημερινών όρων ζωής.

Η ΣΕΔ προσπαθεί να συναρθρώσει την έρευνα και την κοινωνική παρέμβαση με τις γνώσεις, τις τεχνογνωσίες και τις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων. Θεωρεί τη δράση "ως το κύριο κριτήριο για να επικυρωθεί οποιαδήποτε θεωρία, αποδίδοντας προτεραιότητα στην πρακτική γνώση. Η αντικειμενικότητα αυτών των γνώσεων παράγεται μέσω του βαθμού στον οποίο παρήχθησαν συλλογικά, μέσω του διαπροσωπικού διαλόγου μαζί με μια διαδικασία που πηγαινει από πιο συγκεκριμένα στοιχεία (ή πραγματικότητες) στο αφηρημένο σύνολο, επιστρέφοντας κατόπιν πάλι στο συγκεκριμένο. Όταν επιστρέψει αυτή η γνώση στη συγκεκριμένη πραγματικότητα, είναι αποκρυσταλλωμένη για να παράγει δράση (και έτσι το παράδειγμα της αντικειμενικότητας μετασχηματίζεται στην αναστοχαστικότητα (reflexivity) και τη διαλογική δέσμευση, αγκαλιάζοντας δύο αρχές παρόμοιες κατά κάποιο τρόπο με τη φεμινιστική επιστημολογία). Εντούτοις, δεν έχουν όλες οι δράσεις αξία από μόνες τους: η δράση που αναμένεται να προκύψει από μια διαδικασία ΣΕΔ πρέπει να είναι συλλογική και να συμβάλει στο μετασχηματισμό της πραγματικότητας, παράγοντας μια νέα και πιο δίκαιη πραγματικότητα. Αυτό είναι μια άλλη βασική πτυχή για την επικύρωση της παραχθείσας γνώσης. Επομένως, για την ΣΕΔ, η κοινωνικά (και μετασχηματιστική) πράξη είναι συγχρόνως, και αντικείμενο και αποτέλεσμα της έρευνας³⁷.

Ένα άλλο βασικό στοιχείο της ΣΕΔ είναι η ρήξη της με τις παραδοσιακές σχέσεις μεταξύ του υποκειμένου (ερευνητής) και του αντικειμένου (που ερευνάται), που ήταν χαρακτηριστικές της κλασικής κοινωνιολογικής έρευνας. Από τη στιγμή που αναγνωρίζεται ότι κάθε κοινωνικό υποκείμενο έχει δυναμικό δράσης, υπάρχει εκεί μια αναζήτηση της διεργασίας της συν-έρευνας, στην οποία τα διαφορετικά υποκείμενα, με τις διαφορετικές τεχνογνωσίες ή γνώσεις, συνδέονται μεταξύ τους με ηθικά κριτήρια. Εκείνα τα θέματα που είναι έξω από την κοινότητα ή την υπό έρευνα κοινωνική πραγματικότητα πρέπει να λειτουργήσουν ως καταλυτικά στοιχεία, αλλά ποτέ δεν πρέπει να καθορίζουν την κατάσταση. Αυτό απαιτεί μια απόλυτη διαφάνεια προς όλους τους συμμετέχοντες στην ερευνητική διαδικασία. Επίσης, απαιτεί μια απόλυτη διαφάνεια και μια ανατροφοδότηση μεταξύ της τεχνικής/επιστημονικής γνώσης (που έρχεται συνήθως από έξω) και των "λαϊκών γνώσεων" που ήδη υπάρχουν στην κοινότητα. Αυτό επιτρέπει τη δυναμική της διαμόρφωσης και τη δυναμική της αυτοπεποίθησης και (την ρητορική και αναστοχαστική) άρθρωση εκείνων των γνώσεων που συνήθως δεν αναγνωρίζονται. Αυτό απαιτεί επιπλέον τη μόνιμη προσοχή στα διαφορετικά πλάνα της υποκειμενικότητας (ερευνητές όπως ο Tomas P. Villasante τα διαιρούν σε προφανή, λανθάνοντα και βαθιά πλάνα της υποκειμενικότητας³⁸).

Η ΣΕΔ έγινε ισχυρή τάση κατά τη διάρκεια του μισού της δεκαετίας του '60 όταν συνδέθηκε με τη λαϊκή εκπαίδευση και τον ακτιβισμό βάσης (grassroots) στο μέσο των αντι-ιμπεριαλιστικών και αντι-αποικιακών επαναστατικών κινήσεων. Ενώ συνδέεται συχνότερα με τη Λατινική Αμερική και με τη λαϊκή εκπαίδευση του Freire, γίνεται σύντομα σαφές ότι η ΣΕΔ ήταν ένα εργαλείο ριζοσπαστικής οργάνωσης για ολόκληρο τον Τρίτο Κόσμο³⁹. Εκτός από τη Λατινική Αμερική, η Νότια Ασία έγινε μια εξαιρετικά σημαντική περιοχή πειραματισμού με την ΣΕΔ (ειδικά η Ινδία και το Μπαγκλαντές), με τις διαδικασίες της ΣΕΔ να εμφανίζονται επίσης σε διάφορα μέρη της Αφρικής. Μερικές από τους πιο παραγωγικές και αγωνιστικές μορφές που ακολουθούν στην επισημάνση αυτής της γενεαλογίας περιλαμβάνουν τους: Fals Borda από την Κολομβία, Mohammad Anisar Rahman από το Μπαγκλαντές (αυτήν την περίοδο διευθυντής της Εταιρείας για τη Συμμετοχική Δράση της Ασίας, στο Νέο Δελχί) και Sithembiso Nyoni από τη Ζιμπάμπουε⁴⁰. Αυτή τη στιγμή υποστηρίζεται ότι "η ΣΕΔ έχει αναδειχθεί να είναι μια ενδογενής πνευματική και πρακτική δημιουργία των λαών του Τρίτου κόσμου" (Fals-Borda 1985: 2). Η καταληκτική στιγμή για τη σταθεροποίηση και τη διεθνοποίηση της ΣΕΔ ήταν το παγκόσμιο συμπόσιο που διοργανώθηκε στην Cartagena της Κολομβία το 1977⁴¹. Από τότε, η ομπρέλα των παραδόσεων της ΣΕΔ έχει αυξήσει την εσωτερική ποικιλότητά της.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ζύμωσης των αντι-ιμπεριαλιστικών αγώνων σε όλα τα μέρη του Τρίτου κόσμου, η ΣΕΔ θα εξάπλωσει τις ρίζες της και θα προκαλέσει τις επιστημολογικές βάσεις των αποικιακών κοινωνικών επιστημών (κοινωνιολογία, ανθρωπολογία, κ.λπ.). Ειδικότερα, η ΣΕΔ έγινε ένα εργαλείο για να ενδυναμώσει τους κοινωνικούς αγώνες στις αγροτικές περιοχές και να χτίσει ισχυρά "campesino" (αγροτικά) κινήματα. Αν και οι αγροτικές περιοχές ήταν το μέρος όπου μερικές από τις εντυπωσιακότερες δουλειές ΣΕΔ πραγματοποιήθηκαν, η ΣΕΔ έγινε επίσης μια διαδικασία πειραματισμού για να ενδυναμώσει τις περιθωριοποιημένες αστικές κοινότητες και τους αγώνες τους για τους χώρους της καθημερινής ζωής. Αυτό το μίγμα μιας διαδικασίας της ΣΕΔ και μιας αστικής κοινωνικής αναταραχής διευκόλυνε τους πειραματισμούς με την ΣΕΔ σε μέρη του παγκόσμιου Βορρά. Από το τέλος της δεκαετίας '60 και μετά, η ΣΕΔ θα φθάσει στην Ευρώπη⁴² και τη Βόρεια Αμερική⁴³.

Η έρευνα δράσης έφθασε στην ιβηρική χερσόνησο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, μέσω αυτού που ονομάστηκε διαλεκτική κοινωνιολογία που αναπτύχθηκε κυρίως από τον Jesús Ibanez, τον Alfonso Ortiz και τον Tomas P. Villasante. Αφού εισήχθη στο γεωγραφικό και ιστορικό πλαίσιο (του ισπανικού κράτους), η ΣΕΔ πολύ γρήγορα, με την εισαγωγή της, θα ιδιοποιηθεί ως εργαλείο συμμετοχής και πίεσης στην κυβέρνηση. Είναι αλήθεια ότι η ΣΕΔ, ως τυποποιημένη διαδικασία της έρευνας δράσης που χρησιμοποιείται συχνά από τις τοπικές υπηρεσίες και τις καινοτόμες επιχειρήσεις, θα γινόταν σε πολλές περιπτώσεις ένα εργαλείο για την παραγωγή συναίνεσης, για το καναλάρισμα και τον καθησυχασμό οποιουδήποτε ίχνους κοινωνικής αναταραχής, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 ιδιαίτερα, όταν οι "σιωπηλές πλειοψηφίες" άρχισαν να φαίνονται ενοχλητικές, ήταν απαραίτητο να τους κάνουν να μιλήσουν προκειμένου να κυβερνηθούν καλύτερα. Είναι επίσης σίγουρο ότι πολλά στοιχεία της ΣΕΔ αποτελούν μια πηγή έμπνευσης για να γίνει η έρευνα ένα εργαλείο μετασχηματισμού⁴⁴: οι αρχικές προσεγγίσεις της ΣΕΔ, μερικές από τις τεχνικές της και ορισμένες εμπειρίες άρθρωσης των τρόπων συλλογικής δράσης που προέρχονται από την ανάλυση των καταστάσεων του ίδιου του επαγγελματία ερευνητή, και ο συνδυασμός τεχνικών και θεωρητικών γνώσεων με άλλες δευτερεύουσες γνώσεις (ειδικά όταν εκείνες συμμετέχουν όχι εξαιτίας μιας "πρόσκλησης" από τα κρατικά όργανα, αλλά από τη "εισβολή" των τοπικών κοινοτήτων - αυτή η διάκριση γίνεται από τον Jesus Ibanez).

Αγωνιστική έρευνα χθες και σήμερα

Έρευνα και συν-έρευνα. Ταξική σύνθεση, αυτο-αξιοποίηση. Το προσωπικό είναι πολιτικό. Αναχώρηση από τον εαυτό. Εγκαρσιότητα. Μικροπολιτική και η οικονομία των επιθυμιών. Απελευθέρωση της έκφρασης. Γραμμές πτήσης. Έρευνα Δράσης. Όλα αυτά τα εννοιολογικά εργαλεία θα επανεμφανιστούν στις σύγχρονες πρωτοβουλίες που επιδιώκουν να συν-αρθρώσουν την έρευνα και τη δράση, τη θεωρία και την πράξη. Το ίδιο πράγμα θα συμβεί με πολλές από τις ανησυχίες, τα θέματα και τα προβλήματα που επισημάναμε ακριβώς σε αυτά τα ιστορικά παραδείγματα. Συνηθούν με τις τρέχουσες πρωτοβουλίες αλλά με έναν παράξενο τρόπο, που οφείλεται ιδιαίτερα σε ένα ριζικά διαφορετικό πλαίσιο. Ενώ οι εμπειρίες που είδαμε

γεννήθηκαν σε ένα κλίμα τεράστιου κοινωνικού αναβρασμού, συνδεδεμένες με μαζικά κοινωνικά κινήματα, το πεδίο σήμερα στο οποίο εντάσσεται η πλειοψηφία των σύγχρονων πρωτοβουλιών της αγωνιστικής έρευνας, εμφανίζεται πιο ευκίνητο, πιο εναλλασσόμενο, πιο διασκορπισμένο, και πιο εξατομικευμένο. Τι κοινό έχουν λοιπόν αυτές οι πρωτοβουλίες, οι "παλιές" και "νέες", εκτός από μια σειρά εκφράσεων που οι πρόσφατες δανείζονται από τις πρωτότερες, αν και με ανορθόδοξο τρόπο, και γίνονται κατά συνέπεια οι νόθες κόρες τους;

Ας δούμε. Καταρχήν, και το δύο μοιράζονται μια ισχυρή υλιστική έμπνευση. Εναντία σε κάθε ιδεαλισμό και κάθε ιδεολογία, αυτή η έμπνευση ψάχνει τη συνάντηση μεταξύ του πράγματος και του ονόματος, μεταξύ του κοινού πράγματος και του κοινού ονόματος. Αυτό σημαίνει ότι αντί να βασίζονται μόνο στις ερμηνείες από τα βιβλία ή τα (συνήθως παγωμένα) φυλλάδια, τα αντιπαραθέτουν με στοιχεία που προέρχονται από μια συγκεκριμένη πραγματικότητα, και αρχίζοντας από εκεί, προχωρούν από το συγκεκριμένο στην αφαιρετικό, για να επιστρέψουν πάντα στο συγκεκριμένο και τη δυνατότητα του μετασχηματισμού του. Κατά συνέπεια, χορηγείται απόλυτη πρωτοκαθεδρία στη δράση και στην πρακτική σε όλες αυτές τις ερευνητικές εμπειρίες. Δεν ισχύει πλέον ότι ερμηνεύουμε τον κόσμο για πολύ καιρό και τώρα είναι η ώρα να τον αλλάξουμε (Marx dixit), αλλά μάλλον ότι η ίδια η ερμηνεία του κόσμου συνδέεται πάντα με κάποια δράση ή πρακτική. Η ερώτηση θα είναι τότε, τί δράση: κάποια που συντηρεί το καθεστώς ή κάποια που παράγει μια νέα πραγματικότητα.

Κατά δεύτερον, η κατανόηση των συγκεκριμένων στοιχείων καθώς επίσης και η παρέμβαση σε αυτά παράγονται μέσω εκείνης της ευαίσθητης μηχανής που ξέρουμε ως σώμα, μια επιφάνεια όπου εμφανίζεται η επιγραφή μιας υποκειμενικότητας, η οποία ζει και πράττει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα. Γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι ένα άλλο κοινό στοιχείο είναι η κριτική όλης της αποσωματοποιημένης θεωρίας, η οποία παριστάνει ότι μιλά από μια ουδέτερη θέση από όπου όλα μπορούν να ιδωθούν. Όχι, κύριοι: η σκέψη, από ανάγκη, περνάει μέσω του σώματος, και επομένως, η σκέψη είναι πάντα καταστασιακή, εμπλεγμένη, παίρνει μια πλευρά. Η ερώτηση τότε είναι: σε ποια πλευρά θα έπρεπε να τοποθετηθούμε/έχουμε τοποθετηθεί; Ή, με άλλα λόγια: με ποιους σκεφτόμαστε; Με τους εργατικούς αγώνες, με τη δυναμική της κοινωνικής συγκρούσης και συνεργασίας, με τις γυναίκες, με τους "τρελούς ανθρώπους", με τα παιδιά, με τις τοπικές κοινότητες, με τις υποταγμένες ομάδες, με τις πρωτοβουλίες αυτό-οργάνωσης ...

Το τρίτο κοινό στοιχείο είναι η βεβαιότητα ότι όλη η παραγωγή νέας γνώσης έχει επιπτώσεις και τροποποιεί τα σώματα και την υποκειμενικότητα εκείνων που έχουν συμμετάσχει στη διαδικασία. Η συμπαραγωγή κριτικής γνώσης γεννά επαναστατικά σώματα. Η σκέψη για τις επαναστατικές πρακτικές παρέχει/δίνει αξία και δύναμη στις ίδιες αυτές πρακτικές. Η συλλογική σκέψη προοιωνίζει την κοινή πρακτική. Επομένως, η διαδικασία της παραγωγής γνώσης είναι αδιάσπαστη από τη διαδικασία της παραγωγής υποκειμένου ή της υποκειμενοποίησης και αντίστροφα. Έχει λίγη αξία να γυρίζουμε γύρω-γύρω και να λέμε (να διατάζουμε) τους ανθρώπους τι θα πρέπει να σκέφτονται, πώς θα πρέπει να ερμηνεύουν τη ζωή τους και τον κόσμο τους. Δεν μπορεί να είναι κανείς σίγουρος ότι αυτός ο τύπος μετάδοσης πληροφοριών από τη μια συνείδηση στην άλλη μπορεί να παράγει κάτι, ή να ελευθερώσει υπό οποιαδήποτε έννοια. Εκείνη η μορφή μετάδοσης είναι πάρα πολύ επιφανειακή, και περιφρονεί τη δυνατότητα της συνάντησης μεταξύ των διαφορετικών ενικοτήτων και της δύναμης της σκέψης και της από κοινού διατύπωσης. Είναι από αυτήν την ανησυχία που προέκυψε ένα ενδιαφέρον για μια άρθρωση μεταξύ των συλλογικών μορφών σκέψης και της έρευνας: οι πρακτικές της συν-έρευνας, της αυτο-συνείδησης και της εγκαρσιότητας ακολουθούν αυτήν την γενική κατεύθυνση.

Τέλος, το τελευταίο κοινό στοιχείο που μπορούμε να προσδιορίσουμε είναι η προτεραιότητα που χορηγείται στους στόχους και τις διαδικασίες έναντι οποιουδήποτε είδους τυποποιημένης μεθόδου. Η μέθοδος, όταν αφαιρείται από το πλαίσιο και τις ανησυχίες από τις οποίες γεννήθηκε, μπορεί να γίνει ένας κορσές που αποτρέπει μια γνήσια σύνδεση μεταξύ της εμπειρίας και της σκέψης, μεταξύ των αναλύσεων και των πρακτικών του μετασχηματισμού. Γίνεται ένα είδος ιδεολογικής οθόνης που εμποδίζει οποιεσδήποτε μετατοπίσεις που μπορούν να εμφανιστούν εξαιτίας των νέων προβλημάτων και ανησυχιών που προκύπτουν

στη μέση μιας ερευνητικής διαδικασίας. Πραγματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι διαδικασίες της αγωνιστικής έρευνας είναι που μπορούν να δίνουν προτεραιότητα στις πραγματικές διαδικασίες που είναι μέθοδοι προ πάντων. Η αγωνιστική έρευνα είναι πάντα, από αυτή την άποψη, ένα ανοικτό ταξίδι, στο οποίο ξέρουμε την προέλευση και πώς άρχισε, αλλά δεν ξέρουμε πού θα τελειώσει.

Ως αποτέλεσμα, όλα αυτά τα κοινά στοιχεία μεταξύ της εμπειρίας του παρελθόντος και των σύγχρονων πρωτοβουλιών ιδιοποιούνται από αυτές με υβριδικούς, μπερδεμένους, και εκπληκτικούς νέους τρόπους. Όπως αναφέρθηκε πριν, το πλαίσιο είναι διαφορετικό. Πολλές από τις μορφές αγωνιστικής έρευνας ή έρευνας δράσης του παρόντος διατυπώνονται, στην πραγματικότητα, σε μια προσπάθεια να προκαλέσουν ρήξη με μερικές από τις ταυτοτικές (identitarian) και σχεταριστικές λογικές της δεκαετίας του '80 και της δεκαετίας του '90, ειδικά στον παγκόσμιο Βορρά, που θα μπορούσε να παγώσει τις πραγματικές συγκρούσεις. Προσπαθεί επίσης να προκαλέσει ρήξη με το βολонταριστικό ακτιβισμό που χαρακτήριζε εκείνα τα "παγωμένα χρόνια", καθώς επίσης και το αντίθετο σημείο του, ένα αμερόληπτο όραμα της γνώσης που απομακρύνεται από τα ζωτικής σημασίας, παραγωγικά, συναισθηματικά και βασισμένα στην εξουσία πλαίσια. Εντός μιας εξατομικευμένης κοινωνικής πραγματικότητας, όπου ακόμη και οι ισχυρές κοινότητες φαίνονται να έχουν αποσυντεθεί για πάντα και οι μεγάλες κινητοποιήσεις εμφανίζονται και εξαφανίζονται χωρίς να αφήνουν εμφανή ίχνη, το ζήτημα του "περάσματος στον Άλλο", η σχέση με τους "Άλλους" γίνεται κεντρικό θέμα προκειμένου να παραχθεί μια κοινή σκέψη-δράση που δεν παραμένει στο μικρό "εμείς" μιας ιδιαίτερης ομάδας ή γκρουπούσκουλου.

Σε αυτό το νέο πλαίσιο, και πέρα από τις πιθανές σχέσεις με το παρελθόν, είναι δυνατό να προσδιοριστούν τρεις τρέχουσες τάσεις της άρθρωσης μεταξύ της έρευνας και της μαχητικότητας, με πολλαπλά σημεία σύνδεσης και συνήχησης μεταξύ τους, καθώς επίσης και συγκεκριμένα προβλήματα σε καθμία. Σαν τέλος αυτού του πρόλογο, θα προσπαθήσουμε να τις εισάγουμε συνοπτικά (όντας, φυσικά, σε πολύ περιοριστικό πλαίσιο), σε μια προσπάθεια να σχεδιαστεί μια μικρή χαρτογραφία της αγωνιστικής έρευνας σήμερα⁴⁵.

Αφ' ενός, βρίσκουμε μια σειρά εμπειριών της παραγωγής γνώσης για/ενάντια στους μηχανισμούς της κυριαρχίας, που συνδυάζει μια κριτική των συστημάτων των ειδικών, με μια ενθάρρυνση των δευτερευουσών γνώσεων. Κατά συνέπεια, είναι σε θέση να κινήσουν τις συλλογικές διεργασίες της παραγωγής γνώσης, αντί της κυρίαρχης τάσης της εξατομικεύσης και της ιδιωτικοποίησης των γνώσεων (μέσω των νομικών μηχανισμών των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και των πνευματικών δικαιωμάτων ή της ανάγκης να ενισχυθεί το βιογραφικό σημείωμα κάποιου). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να προσδιορίσουμε τη συλλογική κατασκευή των χαρτογραφιών που συνδέονται με τις διαδικασίες κινητοποίησης⁴⁶. Υπάρχει επίσης ο συνδυασμός ειδικών και δευτερευουσών γνώσεων που παράγονται από εμπειρίες όπως η ACT UP⁴⁷ και κλασικότερες αλλά εν τούτοις σημαντικές πρωτοβουλίες, βασισμένες στην έρευνα για την κριτική δημοσιογραφία που αναπτύσσονται από τις ομάδες ακτιβιστών που επεμβαίνουν σε εκείνα τα κοινωνικά πεδία που υποβάλλονται ειδικά σε ακατέργαστες μορφές δομικής βίας⁴⁸. Το Διεθνές Συνέδριο που έγινε στη Βαρκελώνη τον Ιανουάριο του 2004, υπό τον τίτλο *Investigació. Jornades de Recerca Activista*, αποτέλεσε μια σημαντική συνάντηση γι αυτό του είδους την εμπειρία⁴⁹.

Αφ' ετέρου, είναι δυνατό να προσδιοριστεί ένα σύνολο πρωτοβουλιών που προσπαθούν την παραγωγή σκέψης από τις ίδιες τις πρακτικές του κοινωνικού μετασχηματισμού, από την εσωτερική δυναμική της, προκειμένου να ωθηθούν και να προωθηθούν εκείνες οι ίδιες πρακτικές. Πώς; μέσω μιας ενάρετης διαδικασίας από την πρακτική στη θεωρία και πάλι στην πρακτική, που αρχίζει μερικές φορές από την μοναδική συνάντηση μεταξύ ανόμοιων υποκειμενικότητων⁵⁰, και άλλων φορές αρχίζουν από τους ανθρώπους που συμμετέχουν στις ίδιες πρακτικές σχετικά με τις οποίες σκοπεύουν να σκεφθούν⁵¹.

Τέλος, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για εκείνες τις πρωτοβουλίες που παίρνουν την έρευνα ως μοχλό για την επερώτηση, την υποκειμενοποίηση και την πολιτική ανασύνθεση. Πώς; χρησιμοποιώντας τους μηχανισμούς της ποσοτικής έρευνας, της συνέντευξης και της ομάδας συζήτησης ως δικαιολογία για να μιλήσουν με Άλλους και μεταξύ τους, για να προκαλέσει τις αποστάσεις που παράγονται σε ένα υπερ-τεμαχισμένο κοινωνικό χώρο. Εκείνοι οι μηχανισμοί μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να μιλήσουν για την πραγματικότητά κάποιου, σε αναζήτηση των κοινών εννοιών που την περιγράφουν· σε αναζήτηση των

μορφών αντίστασης, συνεργασίας και πτήσης που την διαπερνούν, παρέχοντας μια μητροπολιτική υλικότητα στην πρόταση των Zapatistas "περπατάμε ρωτώντας"⁵².

Τα ακαθάριστα και ακόμα αδέξια ίχνη αυτής της χαρτογραφίας πρέπει να υποβληθούν στα κριτικά μάτια των πολλαπλάσιων αγωνιστών ερευνητών. Αυτές οι γραμμές χαράσσονται σε ένα πολύ συγκεκριμένο χαρτί: σε ένα πλαίσιο μιας πλούσιας, υβριδικής και δεξιοτεχνικής (virtuouoso) κοινωνικής σύνθεσης, με μια ισχυρή απαίτηση για το μετασχηματισμό, και σε αναζήτηση της επαν-ιδιοποίησης της ικανότητάς της να δημιουργεί κόσμους. Με αυτόν τον στόχο, αυτή η χαρτογραφία εφευρίσκει και συντονίζει τα εργαλεία με τα οποία να ρωτήσει τον εαυτό της και τους άλλους, να ρωτήσει την πραγματικότητα στην οποία είναι εγγραμμένη, δένοντας τον εαυτό της στην επιφάνεια αυτής της πραγματικότητας και ίσως ταρακουνώντας την. Μερικές από τις βασικές πρώτες ύλες της είναι η λέξη, η εικόνα και η πρακτική του συσχετίζεσθαι.

Μετάφραση στα ελληνικά: Γ.Κ.

1 Κύριοι μεταφραστές: Maria Isabel Casas-Cortés και Sebastian Cobarrubias. Ομάδα Επεξεργασίας της μετάφρασης: Συλλογικότητα Notas Rojas, ιδίως ο Nate Holdren. Το κείμενο αυτό δημοσιεύεται υπό άδεια χρήσης Creative Commons η οποία επιτρέπει τη διανομή χωρίς εμπορικά δικαιώματα ή μη εμπορική χρήση, και ζητά την αναφορά της συγγραφέα. Με την άδεια της δημιουργού οι μεταφραστές έχουν ενσωματώσει και κάποιο συμπληρωματικό υλικό σε κάποιες από τις ενότητες (π.χ. ΣΕΔ) και πρόσθετες παραπομπές στις υποσημειώσεις.

Σχετικά με την έννοια των περιθωριακών γνώσεων, δείτε τα έργα των Gilles Deleuze και Félix Guattari, κυρίως: Mil Mesetas. *Capitalismo y Esquizofrenia*, [A Thousands Plateaux: Capitalism and Schizophrenia] PreTextos, Valencia, 1997 *Capitalismo y Esquizofrenia*, [Χίλια Επίπεδα: Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια] PreTextos, Valencia, 1997.

2 Βλπε Sánchez, Pérez, Malo και Fernández-Savater, "Ingredientes de una onda global", μη δημοσιευμένο προσχέδιο γραμμένο στα πλαισια ενός ερευνητικού έργου που ονομάζεται *Desacuerdos*: www.desacuerdos.org

3 Paolo Virno, "Virtuosismo y revolución. Notas sobre el concepto de acción política", στο *Virtuosismo y revolución. La acción política en la era del desencanto*, Traficantes de Sueños, Madrid, 2003, pp. 89-116 [Στα αγγλικά ως "Virtuousity and Revolution", στο διαδίκτυο σε <http://www.16beavergroup.org/mtarchive/archives/000941.php>.]

4 Yaak Karsunke & Gunther Wallraff, Karl Marx. *Encuesta a los Trabajadores*, Castellote ed., Madrid, 1973. [Βλπε στα αγγλικά, "A Worker's Inquiry," online στο <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1880/04/20.htm>.] Στα πρώτα τρία τμήματα της έρευνας αυτής, οι ερωτήσεις εστιάζονται στην ανάλυση των χαρακτηριστικών της ίδιας της εκμετάλλευσης, ενώ το τελευταίο τμήμα, προσανατολίζεται στην ενθάρρυνση των εργατών να σκεφτούν τρόπους ενάντια στην εκμετάλλευσή τους.

5 Βλέπε, για παράδειγμα, Elton Mayo, *Problemas de una civilización industrial* [Ανθρώπινα Προβλήματα του Βιομηχανικού Πολιτισμού], Μπουένος Άιρες, Nueva Visión, 1972.

6 Είναι ιστορίες σε πρώτο πρόσωπο σχετικά με την καθημερινή εμπειρία στο εργοστάσιο. Ένα ωραίο παράδειγμα είναι το κείμενο των Paul Romano και Ria Stone, *El obrero americano*, για τις συνθήκες των εργαζομένων και τη σχέση ταξικής κοινωνίας-εργοστασίου (*The American Worker*, Bewick Editions, Detroit, 1972· αρχικά δημοσιεύτηκε ως φυλλάδιο από την Johnson - Forest Tendency των C.L.R. James και Raya Dunayevskaya το 1947, και μεταφραστηκε στα ιταλικά από τον Danilo Montaldi. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτό το κείμενο και τη σημασία του, δείτε το Harry Cleaver, *Reading Capital Politically*, AK Press / AntiThesis, 2000).

7 Μακριά από τη μορφή του οργανικού διανοούμενου του Gramsci, εκείνοι οι αγωνιστές-διανοούμενοι έχουν μια μακρά πορεία πολιτικής συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας μιας ομάδας που ονομάστηκε Gruppo di Unitá Proletaria (στην Cremona, 1957-1962), την ενεργό συμμετοχή (ιδίως από τον Alquati) σε περιοδικά όπως *Quaderni Rossi*, απ' όπου προήλθε ο ιταλικός operaismo (εργατισμός), και την ανάπτυξη ισχυρών διεθνών σχέσεων, (ιδίως από τον Montaldi), με ομάδες όπως το γαλλικό Socialisme ou Barbarie. Ο Alquati, νεότερος από τον Montaldi, θα μάθει από αυτόν και από τις διεθνείς αναφορές του (π.χ. συγγραφείς όπως Daneil Mothé, Paul Romano ή Martin Glaberman) για να παραχωρήσει ειδική σημασία για τους καθημερινούς υπόγειους ανταγωνισμούς που προέρχονται από τα δίκτυα υλικής επικοινωνίας που χτίστηκαν από τους εργάτες κατά της αύξησης του ελέγχου του εργοστασίου και "κατά της εργασίας" (τα θεμέλια για πιο ορατές και πιο εκρηκτικές συγκρούσεις).

8 Βλέπε "Entre las calles, las aulas y otros που περιλαμβάνει. Una conversación acerca del saber y de la investigación en /para la acción entre Madrid y Barcelona" ["Between the streets, classrooms and other places. Una conversación acerca del saber y de la ερευνα el / para la acción y entre Madrid y Barcelona" ["Ανάμεσα στους δρόμους, τις αίθουσες διδασκαλίας και άλλα μέρη. Μια συνομιλία γύρω από τη γνώση και την έρευνα εντός και για τη δράση μεταξύ της Μαδρίτης και της Βαρκελώνης "] σε αυτή την ίδια δημοσίευση, (σελ.133-167).

9 Οι καλύτερες πηγές για τον operaismo στην αγγλική γλώσσα είναι: Steve Wright, *Storming Heaven: Class Composition and Struggle in Italian Autonomist Marxism*, Pluto Press, 2002; and Harry Cleaver, *Reading Capital Politically*, AK Press/AntiThesis, 2000. Δείτε και την βιβλιοκριτική

τους στο κείμενο της ομάδας black out: #2 Από τον ιταλικό Εργατισμό (Operaismo) στον «Αυτόνομο Μαρξισμό»:

10 Χρηματοδότης και διευθυντής ο άστατος αντιφρονών σοσιαλιστής Raniero Panzieri. Publication period: 1961-1965 Περίοδος Δημοσίευσης: 1961-1965.

11 Ο Alquati τους αποκάλεσε "νέους σοσιαλιστές κοινωνιολόγους": εκτός από τον Vittorio Rieser, άλλοι διανοούμενοι που συμμετείχαν σε αυτή την τάση ήταν οι Dino de Palma, Edda Salvatori, Dario Lanzano και Liliana Lanzardo.

12 Damiano Palano, "Il bandolo della matassa. Forza lavoro, composizione di classe e capitale sociale: note sul methodo dell' inchiesta", en <http://www.intermax.com/temi/bandolo.html>. Μετάφραση και σημειώσεις του συγγραφέα.

13 Περίοδος Δημοσίευσης: 1964-1967. The editorial committee was formed by a good part of the Quaderni Rossi group (Mario Tronti, Romano Alquati, Alberto Asor Rosa and Antonio Negri). Η συντακτική επιτροπή, που είχε σχηματιστεί από ένα σημαντικό μέρος της ομάδας των Quaderni Rossi (τους Mario Tronti, Romano Alquati, Alberto Asor Rosa και Antonio Negri). Εκείνοι είχαν εγκαταλείψει τα Quaderni Rossi εξαιτίας διαφωνιών με την φράζια του Raniero Panzieri.

14 Για παράδειγμα, η μια τάση με επικεφαλής τον Massimo Cacciari που αργότερα θα γίνει μέλος του ιταλικού κομμουνιστικού κόμματος.

15 Βλέπε Damiano Palano: "Il bandolo della matassa", cit.

16 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη χρήση της έρευνας και των άλλων πτυχών του ιταλικού operaismo, από μια άποψη εσωτερική στην εμπειρία, βλ., μεταξύ άλλων: Guido Borio, Francesca Pozzi & Gigi Roggero, Futuro anteriore. Dai "Quaderni Rossi" ai movimenti global: ricchezze e limiti dell' operaismo italiano, DeriveApprodi, Roma, 2002, y Nanni Balestrini and Primo Moroni, L'Orda d'oro. Dai "Quaderni Rossi" ai movimenti global: ricchezze e limiti dell' operaismo italiano, DeriveApprodi, Roma, 2002, y Nanni Balestrini and Primo Moroni, L'Orda d'oro. 1968-1977: La grande ondata rivoluzionaria e creativa, politica ed esistenziale, Feltrinelli, Milán, 1988.

[Βλέπε: Steve Wright, "Children of a Lesser Marxism?": <http://info.interactivist.net/article.pl?sid=04/12/16/1529237&mode=nested&tid=2>

και Enda Brophy, "Italian Operaismo Face To Face", <http://info.interactivist.net/article.pl?sid=04/11/23/156200&mode=nested&tid=9>

17 Το κίνημα των Blackclubwomen σχηματίστηκε από ένωση για την αμοιβαία υποστήριξη, αποτελείται αποκλειστικά από γυναίκες. Παρείχαν συναισθηματική και υλικοτεχνική υποστήριξη σε γυναίκες σκλάβες που είχαν απελευθερωθεί πρόσφατα.

18 Kathi Sarachild, "Συνειδητοποίηση: Ένα Ριζοσπαστικό Όπλο", στο: Feminist Revolution, Random House, New York, 1978, pp. 144-150. Σε ψηφιακή μορφή: Digital version at <http://scriptorium.lib.duke.edu/wlm/fem/sarachild/html> . [Http://scriptorium.lib.duke.edu/wlm/fem/sarachild/html](http://scriptorium.lib.duke.edu/wlm/fem/sarachild/html).

19 Στο ίδιο.

20 Στο ίδιο.

21 Στο ίδιο.

22 Στο ίδιο.

23 Sandra Harding, The Science Question in Feminism, Cornell University Press, Ithaca, 1986. Συγγραφείς όπως η Nancy Hartsock, η Hilary Rose, η Patricia Hill Collins και η Dorothy Smith, θα αντιπροσωπεύσουν τη θεωρία από φεμινιστική σκοπιά. Η Donna Haraway και η Μαρία Lugones θα συμβάλλουν στο μεταμοντέρνο φεμινισμό, και οι Helen Longino και Elizabeth Anderson στον κριτικό εμπειριστικό φεμινισμό. Με το πέρασμα του χρόνου, τα σύνορα μεταξύ των τριών αυτών τάσεων έχουν θολώσει όπως η ίδια η Sandra Harding είχε προβλέψει. Για μια σύντομη (αν και εγκυκλοπαιδική) σύνθεση της κατάστασης των ερωτημάτων σχετικά με τη φεμινιστική επιστημολογία, βλέπε την αρχή του "Feminist Epistemology and Philosophy of Science" στο Stanford Encyclopedia of Philosophy. Βλέπε επίσης Sandra Harding, Is Science Multicultural?: Postcolonialisms, Feminisms και Epistemologies, Indiana University Press, Bloomington, 1998.

24 Donna Haraway, "Conocimientos situados: la cuestión científica en el feminismo y el privilegio de la perspectiva parcial" en Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinención de la naturaleza, Ediciones Cátedra, Madrid, 1995, p.326 La reinención de la naturaleza, Ediciones Cátedra, Madrid, 1995, p.326.

25 Χρησιμοποιούμε στη μετάφραση τον όρο "ιδρυματικός" για να αναφερθούμε στο "institution", αν και ο όρος "θεσμικός" μπορεί να είναι δόκιμος, με το δεδομένο ότι ο Φ. Γκουατταρί εργάστηκε σε ιδρυματικό κλινικό πλαίσιο.

26 Jacky Beillerot, "Entrevista a Felix Guattari", in Felix Guattari et al., La Intervención institucional [Institutional Intervention] Mexico: Folios, 1981, p. 113 y 111.

27 Συγκεκριμένα, του Gtpsi-Groupe de Travail de Psychologie et Sociologie Institutionnelles, που διευθυνόταν από τον Francois Tosquelles μεταξύ του 1960 και 1965.

28 σ.τ.α.μ. σκέφτομαι ότι είναι το γαλλικό "agencement", το οποίο είναι μερικές φορές μεταφρασμένο ως "assemblage". Σ.τ.ε.μ. Μπορεί να αποδοθεί επίσης ως agencing, που περιφραστικά μπορεί να αποδοθεί ως "αποδίδω τη δυνατότητα δράσης" δηλαδή στο πλαίσιο του κειμένου "ενδυναμώνω για την άρθρωση αναλυτικού λόγου".

29 Jacky Beillerot, "Entrevista a Félix Guattari", op. cit., p.103

30 Για αυτές τις μορφές οργάνωσης, δείτε Felix Guattari, Plan sobre el planeta. Capitalismo mundial integraddo y revoluciones moleculares, Traficantes de Suenos, Madrid, 2004.

31 Παιδαγωγικό κίνημα των συνεργατικών και πειραματικών σχολείων. Ιδρύθηκε από το γάλλο κομμουνιστή δάσκαλο Celestine Freinet στο τέλος της δεκαετίας του '20. Το κίνημα θα πάρει διεθνείς διαστάσεις.

32 Bureau d'Aide Psychologique Universitaire-Πανεπιστημιακά Κέντρα ψυχολογικής Βοήθειας

33 Jacky Beillerot, "Entrevista a Félix Guattari", op. cit., p.96

34 Όπως παραπάνω, σελ. 106.

35 Όπως παραπάνω, σελ. 105. Η άρθρωση των μοριακών επαναστάσεων με μια αυθεντική μαζική κοινωνική επανάσταση θα γινόταν η ερώτηση που απασχόλησε περισσότερο τον Felix Guattari μετά τον Μάιο του '68.

36 Για την ιστορία και μερικές εμπειρίες της ιδρυματικής ανάλυσης ένα βιβλίο αναφοράς (στα ισπανικά) είναι ο τόμος με επιμέλεια του Juan C. Ortigosa El Institucional analisis. Por un cambio de las instituciones, Campi Abierto Ediciones, Madrid, 1977. Σε εκείνο τον ίδιο τόμο δείτε τα άρθρα από τον Felix Guattari και το CERFI.

37 Ένα επιμέρους ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι, η έρευνα δράσης ανέπτυξε σαφείς συνδέσμους με τη γαλλική ιδρυματική ανάλυση, ειδικά με την "τυποποιημένη" της εκδοχή που αναπτύχθηκε από τους Lapassade, Lourau και Lobrot, και βασικές έννοιες όπως ο "αναλυτής" και η "εγκαρσιότητα" ήταν κοινές.

38 Δείτε το: Tomas R. Villasante, "Socio-praxis para la liberación". Δείτε επίσης το: Fals Borda, Villasante, Palazón et al. Investigación-Acción-Participativa, Documentación Social, 92, Madrid, 1993.

39 Το κίνημα της ΣΕΔ στο παγκόσμιο Νότο έχει ερμηνευθεί ως αντι-εξουσία που συναπάρτιζει μια "εξέγερση των υποταγμένων γνώσεων" από τον Arturo Escobar (1984) "Discourse and Power in Development: Michel Foucault and the Relevance of his work to the Third World", στο Alternatives, X: σελ. 377- 400

40 Για περισσότερες πληροφορίες δείτε Orlando Fals-Borda (1985) [1988] Knowledge and People's Power: Lessons with Peasants in Nicaragua, Mexico and Colombia. New Delhi: Indian Social Institute; Orlando Fals Borda and Aisur Rahman (1991) Action and Knowledge: Breaking the Monopoly with Participatory Action-Research. New York: The Apex Press.

41 Δείτε: Comité organizador del Simposio Mundial de Cartagena (1978) Crítica y Política en Ciencias Sociales. El Debate Teoría y Práctica: Bogota: Editorial Fundación Punta de Lanza (δύο τόμοι)

42 Δεδομένου ότι δύο εκφράσεις που συνδέονται με την ΣΕΔ στην Ευρώπη εξετάζουν το κίνημα των καταστημάτων επιστήμης (Science Shops) που άρχισε στις Κάτω Χώρες (Δείτε το Michal Sogard Jorgensen (2004) Science Shops. Thinking the Future and Twinning Old/New Shops: Science Shops vs. Universities. Electronic document: http://europa.eu.int/comm/research/science-society/scientific-awareness/shops_en.html), και το κίνημα των Universidades Populares στην Ισπανία (Δείτε Colectivo Ioé. (2003) Investigación Acción Participativa: Una propuesta para un ejercicio activo de la ciudadanía. Paper presented at Activist Research Conference, Barcelona, Online document at www.investigaccio.org)

43 Δύο κέντρα αφιερωμένα στη συμμετοχική έρευνα δράσης ενεργά αυτήν την περίοδο στη Βόρεια Αμερική είναι το Διεθνές Συμβούλιο για την Εκπαίδευση Ενηλίκων που βασιζέται στο Τορόντο, που διευθύνεται από τον Budd L. Hall. Είναι επίσης ο εκδότης του Convergence, ενός τριμηνιαίου περιοδικού στο ευρύ τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων και της ΣΕΔ γενικά. Στις ΗΠΑ, το ερευνητικό και εκπαιδευτικό κέντρο Highlander στο Tennessee είναι ένα από τα παλαιότερα (1932) και πιο ενεργά, με διάσημες μορφές στο πεδίο της ΣΕΔ σαν τον John Gaventa. Για μια περιεκτική επισκόπηση των πρωτοβουλιών και των κέντρων στις ΗΠΑ δείτε την Έρευνα στην Κοινότητα στις

Ηνωμένες Πολιτείες, μια έκθεση από το ίδρυμα Loka που δημοσιεύτηκε το 1998, που υπάρχει στο διαδικτυό σε pdf έγγραφο.

44 Για μια άριστη επισκόπηση των βασικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της ΣΕΔ δείτε το: Elena Sánchez Vigil, "Investigación-acción-participativa" in TrabajoZero, Dossier Metodológico sobre coinvestigación militante, Madrid, September 2002, pp.3-8. Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση του πλαισίου στο οποίο η ΣΕΔ προέκυψε, καθώς επίσης και μια αναθεώρηση των επιστημολογικών και μεθοδολογικών βάσεων της, με ενδιαφέροντα παραδείγματα, δείτε: Luis P. Gabarrón και Libertad X. Landa, Investigación Participativa, Cuadernos Metodológicos, n.10, CIS, Μαδρίτη, 1994.

45 Αυτή η χαρτογραφία είναι η ίδια με αυτήν που παρουσιάζεται στο Sánchez, Pérez, Malo and Fernández-Savater, "Ingredientes de una onda global", cit. Παρήχθη στη Μαδρίτη, εξ' ου και ο δοκιμαστικός, μερικός και προσωρινός χαρακτήρας της. Μερικοί έχουν διαβάσει αυτήν την χαρτογραφία σαν ήταν μια ταξινόμηση της αγωνιστικής έρευνας, η οποία δίνει έμφαση σε μια σειρά προτύπων αυτού του είδους έρευνας από το οποίο κάποιος/α θα έπρεπε να επιλέξει. Αυτό το κομμάτι δεν προορίστηκε ποτέ να γίνει κατανοητό με αυτό τον τρόπο. Μάλλον αυτό το κεφάλαιο προορίστηκε να είναι ένα είδος διαγράμματος προσανατολισμού που μπορεί να φέρει κάποιον/α σε επαφή με τις πρακτικές (καθεμία αρκετά διαφορετική από άλλες) που συμμετείχαν στο βιβλίο Nociones Comunes, του οποίου αυτό το κείμενο είναι ο πρόλογος. Η επιθυμία αυτού του κεφαλαίου παραμένει ακριβώς αυτή λοιπόν, ένας πρόλογος που εισάγει τον αναγνώστη στις διάφορες πρακτικές που περιλαμβάνονται εκεί μέσα.

46 Μερικά παραδείγματα αυτού του τύπου πρακτικής είναι: οι χάρτες για τα πολυεθνικά δίκτυα που παράγονται για Bureau d'Etudes and Université Tangente (<http://utangente.free.fr>)· οι χάρτες για τις αντιστάσεις από την ομάδα Street Art από το Buenos Aires (<http://gacgrupo.ar.tripod.com>)· ο χάρτης για και ενάντια του Φόρουμ των Πολιτισμών της Βαρκελώνης το 2004 (www.sindominio.net/mapas)· ή η χαρτογραφία των στενών του Γιβραλτάρ (http://areaciaga.net/index.php/plain/cartografias/fadaiat/cartografia_del_estrecho) που παράγονται από το Indymedia των Στενών (<http://estrecho.indymedia.org/index.php>) και το Red Dos Orillas (το δίκτυο των δύο ακτών - <http://www.redasociativa.org/dosorillas>).

47 Αυτή η οργάνωση ανθρώπων με AIDS διαμορφώθηκε στις ΗΠΑ μετά από την έκρηξη της "κρίσης του AIDS". Έχει επίσης μια ισχυρή παρουσία στη Γαλλία. Σε αυτήν την οργάνωση η ιατρική γνώση συνδυάζεται με τη γνώση των οργανωμένων μελών με AIDS, καθώς επίσης και τα δίκτυα των οικογενειακών μελών και φίλων. Για περισσότερες πληροφορίες δείτε <http://www.actuprny.org> και <http://www.actupparis.org>. Στο ισπανικό κράτος, μπορούμε να βρούμε παρόμοια παραδείγματα όπου το διαφορετικό είδος γνώσεων συνδυάζεται. Η εμπειρία του Laboratorio Urbano εστιάζεται στη γνώση των πολεοδόμων και αρχιτεκτόνων και συνδυάζεται με τη γνώση της γειτονιάς και τη γνώση των καταληψιών, που όλες κάνουν συμμαχίες προκειμένου να χτιστεί μια πολεοδομία από τα κάτω προς τα επάνω, σε επαφή με την άμεση εμπειρία της ζωής στην πόλη (<http://www.laboratoriourbano.tk>). Η εμπειρία Grupo Fractalidades en Investigación Crítica συνδυάζει την κοινωνικό-ψυχολογική γνώση, τις γνώσεις των μεταναστών και τις γνώσεις των ακτιβιστών προκειμένου να αναπτυχθούν τα πρότζεκτ κοινωνικής έρευνας (<http://psicologiasocial.uab.es/es/node/193>)

48 Μερικά παραδείγματα στο ισπανικό κράτος: Ecologistas en Acción (<http://www.ecologistasenaccion.org>) ή η συλλογικότητα AlJaima, που λειτουργεί στην περιοχή των στενών του Γιβραλτάρ.

49 Δείτε <http://www.investigaccio.org>.

50 Μια πολύ ενδιαφέρουσα εμπειρία είναι αυτή που αναπτύσσεται από την Colectivo Situaciones, μέσω των εργαστηρίων τους σε συνεργασία με διαφορετικές πραγματικότητες αντιεξουσίας στην Αργεντινή. [Αυτό το κεφάλαιο είναι διαθέσιμο στα αγγλικά on-line σε <http://www.ephemeraweb.org/journal/5-4/5-4index.htm>.] Άλλη εμπειρία είναι τα εργαστήρια ή οι στρογγυλές τράπεζες που οργανώνονται από το Πανεπιστήμιο των Φτωχών στις ΗΠΑ (<http://www.universityofthepoor.org>) και οι έρευνες και συνεντεύξεις από το περιοδικό DeriveApprodi (<http://www.deriveapprodi.org>).

51 Αυτό έχει συμβεί με έναν μη συστηματικό τρόπο μέσα στα κατελημμένα κοινωνικά και κοινοτικά κέντρα στην Ιταλία και στην Ισπανία.

52 Οι πολλαπλές εμπειρίες του inchiesta και του coricerca που αναπτύχθηκαν στην Ιταλία βρίσκεται σε αυτό το πλαίσιο. Δείτε περιοδικά όπως το DeriveApprodi και Posse, καθώς επίσης και τις πρωτοβουλίες από τη γερμανική συλλογικότητα Kolinko που έχει επιχειρήσει συνεντεύξεις στο τηλεμάρκετινγκ (http://www.nadir.org/nadir/initiativ/kolinko/engl/e_index.htm). Στην Ισπανία, διάφορα παραδείγματα θα μπορούσαν να ενταχθούν σε αυτά τα πλαίσια: οι αρχικές διαδρομές των Precarias a la Deriva στη διαδικασία έρευνας δράσης από και ενάντια στην επισφαλή εργασία/ζωή, βλέπε <http://www.sindominio.net/karakola/precarias.htm>· η Colectivo estrella, με τις συνεντεύξεις τους για την επισφάλεια και τις αντιπολεμικές κινητοποιήσεις (δείτε http://www.nodo50.org/tortuga/article.php?id_article=2939) και το Entrasito, με την εργασία τους έρευνας και αναταραχής με μετανάστες και επισφαλείς (δείτε <http://estrecho.indymedia.org/newswire/display/7778/index.php>).